

AZƏRBAYCAN RESPUBLİKASI TƏHSİL NAZİRLİYİ

AZƏRBAYCAN DİLLƏR UNİVERSİTETİ

Əlyazması hüququnda

ARZU EYVAZ qızı ƏLİYEVƏ

**DİLİN TƏDRİSİ ZAMANI AUTENTİK MATERİALLARDAN İSTİFADƏNİN
SƏMƏRƏLİ YOLLARI**

HSM-060103-Xarici dilinin tədrisi metodikası və metodologiyası

(ingilis dili)

Magistr elmi dərəcəsi almaq üçün təqdim edilmiş

DİSSERTASIYA

Elmi rəhbər: _____

ped. f. d., dos. Rzayeva Firuzə Ədalət qızı

Bakı – 2022

MÜNDƏRİCAT

GİRİŞ.....	3
I FƏSİL. DİLİN TƏDRİSİ ZAMANI AUTENTİK MATERİALLARDAN İSTİFADƏNİN METODOLOJİ VƏ DİDAKTİK ELMİ NƏZƏRİ ƏSASLARI.....	6
1.1 Dilin tədrisi zamanı autentik materialların inkişaf dinamikasının didaktik əsasları.....	6
1.2 Dilin tədrisi zamanı autentik materialların inkişaf dinamikasının metodoloji əsasları.....	15
II FƏSİL. İngilis dilinin tədrisində autentik materiallardan istifadə zamanı meydana gələn mövcud çətinliklər və onların həlli istiqamətində təklif olunan çalışmalar sistemi.....	31
2.1 Problem baxımından proqram və dərsliklərin təhlili.....	31
2.2 Çalışmalar kompleksi.....	41
2.3 Eksperimentin təşkili, aparılması və nəticələri.....	50
NƏTİCƏ.....	52
İSTİFADƏ EDİLMİŞ ƏDƏBİYYAT.....	55

Giriş

Mövzunun aktuallığı. Yeni dil öyrənilməsi hər zaman aktual bir mövzu olmuşdur. Dilin öyrədilməsi və mənimsədilməsi barədə bir çox alimlərin müxtəlif fikirləri mövcuddur. Dilin öyrədilməsində ənənəvi dərsliklərdən, həmçinin, autentik materiallardan istifadə oluna bilər. Autentik materiallar dili öyrənən insanlar üçün təlim və tədris məqsədilə deyil, dili gündəlik həyatında istifadə edən yerli insanlar üçün hazırlanan məlumat, əyləncə və s. xarakterli materiallardır. Bu materiallar video, audio, yazı və s. formatda ola bilər.

Dilin öyrədilməsi və öyrənilməsi zamanı ənənəvi dərsliklərdən yaxud autentik materiallardan istifadənin yararlı olub-olmaması barədə fərqli düşüncələr vardır. Bu fikirlərin bir qismi ənənəvi dərsliklərin dil öyrənmək üçün lazım olan hər şeylə əhatə olunduğunu və əlavə materiallardan, həmçinin, autentik materiallardan istifadənin əlverişsiz olduğu üzrədir. Başqa bir qisim isə autentik materialların rolunun həqiqətən dili öyrənmək və mənimsəmək istəyən tələbələr və dili həqiqətən öyrətmək istəyən müəllimlər üçün əvəzsiz olduqlarını və onlar olmadan, yəni həqiqi dilə məruz qalmadan tələbələrin dili öyrənə bilməyəcəyi yönündədir. Bəziləri isə elə düşünür ki, ənənəvi materiallar dil öyrətmək üçün uyğundur, lakin kifayət deyildir və onun istifadəsindən sonra qalan çatışmazlıqları autentik material vasitəsilə tamamlamaq olar.

Tədris prosesində tələbələrin şəxsi xüsusiyyətləri, şəxsi maraqları da nəzərə alınmalıdır və burada, yəni dil tədrisi zamanı da buna xüsusi diqqət yetirilməlidir. Biz də autentik materialları hansı auditoriyaya tətbiq etmək olar, tələbələr bu materiallarla işləyə bilmək üçün hansı səviyyədə olmalıdır və bu materiallar tələbələrin motivasiyasına necə təsir edir kimi bir çox sualları cavablandırmağa çalışacağıq.

Aparacağımız tədqiqatlar əsasında autentik materiallarla bağlı hansı düşüncələrin düzgün olduğunu və dil öyrədilməsində həqiqətən autentik materialların yararlı olub-olmadığı suallarını cavablandırmağa çalışacağıq.

Tədqiqatın obyektı. Tədrisin bakalavr pilləsində tələbələrdə dilin autentik materiallar vasitəsilə səmərəli şəkildə öyrədilməsidir.

Tədqiqatın predmeti. Dissertasiya işinin predmeti ingilis dilinin tədrisi zamanı autentik materialların səmərəli yollarla tətbiqinin təşkil edilməsidir.

Tədqiqat işinin məqsədi. Dissertasiya işinin əsas məqsədi tədrisin bakalavr pilləsində tələbələrlə ingilis dilinin tədrisində autentik materiallardan səmərəli şəkildə istifadə edilməsi yollarını müəyyən etməkdir.

Tədqiqatın vəzifələri. Qarşıya qoyulan məqsədləri yerinə yetirmək üçün bu məsələ ilə bağlı digər sahələrə də nəzər yetirmək lazımdır. Digər məsələlərə nəzər yetirmək üçün aşağıdakı vəzifələri yerinə yetirməyə çalışmışıq:

1. İngilis dilinin tədrisi zamanı autentik materialların didaktik əsaslarının müəyyənləşdirməsi;
2. İngilis dilinin tədrisi zamanı autentik materialların metodoloji əsaslarının müəyyənləşdirilməsi;
3. Tədrisin bakalavr pilləsində autentik materialların tədrisinin səmərəli yollarını müəyyənləşdirmək;
4. Autentik materialların mənimsədilməsinə xidmət edən çalışmalar sisteminini qurmaq;
5. Autentik materialların tədrisi ilə bağlı eksperiment keçirmək və eksperimentin nəticələrini təhlil etmək.

Tədqiqat işinin nəzəri-təcrübi əhəmiyyəti. Tədqiqat işində təqdim olunan nəticələr həm nəzəri, həm də təcrübi əhəmiyyət daşıyır. Nəzəri əhəmiyyəti ondan ibarətdir ki, əldə etdiyimiz nəticələrdən ingilis dilinin tədrisi üçün dərs vəsaitlərinin yazılmasında, diplom və magistr işlərinin yazılmasında, ingilis dili dərsliklərinin hazırlanmasında və s. istifadə edilə bilər. Təcrübi əhəmiyyətinə gəldikdə isə, bu nəticələrdən ingilis dilinin məşğələlərinin tədrisi, praktik metodikanın tədrisində istifadə etmək olar.

Tədqiqat işinin mənbələri. Dissertasiya işi yazılarkən Azərbaycan, ingilis, türk dillərində materiallardan, qəzet, jurnal və internet materiallarından istifadə olunmuşdur.

Tədqiqat işinin metodları. Tədqiqat işi yazılarkən kommunikativ müşahidə və müsahibə metodlarından istifadə edilmişdir.

Tədqiqat işinin quruluşu. Dissertasiya işi giriş, 2 fəsil, eksperiment, nəticə və istifadə edilmiş ədəbiyyat siyahısından ibarətdir.

I FƏSİL

Dilin tədrisi zamanı autentik materiallardan istifadənin metodoloji və didaktik elmi nəzəri əsasları

1.1 Dilin tədrisi zamanı autentik materialların inkişaf dinamikasının didaktik əsasları

Dil insanlarla ünsiyyət üsuludur. Dil quruluşlu və şərti bir sistemdə sözlərin istifadəsindən ibarətdir, ya danışmaq, ya da yazmaqla aparılır. Dil çox vacibdir; gündəlik həyatımızda etdiyimiz hər şey üçün vacibdir. Ətrafımızdakı insanlara duyğularımızı, nəyə ehtiyacımız olduğunu, nə istədiyimizi soruşmaq və anlamaq, istədiyimiz sualı ifadə etmək üçün dildən istifadə edirik. İnsanlar yeni bir dili müxtəlif məqsədlərlə, məsələn, iş üçün, təhsil üçün, yaxud sadəcə bu dil onlara maraqlı olduğu üçün öyrənirlər. Bunlarla yanaşı dil öyrənməyin zehni inkişafa çox böyük təsiri olduğu təsdiqlənmişdir. İsveçdə aparılan tədqiqatlara görə dil öyrənmək beynin yaddaşa əlaqəli sahələrinin, yəni beyin qabığı və hippokampusun ölçüsünün artmasına səbəb olur. Nəticədə, beyni müntəzəm olaraq məşq etdirmək isə onu daha güclü və daha elastik edir.

Dil öyrənmək nə qədər maraqlı və müsbət nəticə versə də, bu bir çox tələbələr üçün çətin görünə bilər. Bunun ən başlıca səbəbi isə, dilin öyrənilərin ehtiyaclarına və maraqlarına cavab verəcək şəkildə öyrədilməməsidir.

Dil dərsləri, demək olar ki, bütün ölkələrdə məktəblərdə və ali təhsil ocaqlarında tədris olunur. Dil tədrisində və öyrənilməsində materialların əhəmiyyəti geniş şəkildə öz təsdiqini tapmışdır. Materialların istifadəsi olmadan effektiv və planlı dil öyrədilməsi qeyri-mümkündür. Dil tədrisi zamanı müəllimlər müxtəlif resurslardan, materiallardan istifadə edirlər. Öyrənilərin tələbatlarına uyğun olaraq müəllimlər müxtəlif kitabçalardan, oyunlardan, əlavə materiallardan istifadə edə bilirlər.

Dil öyrədilməsi zamanı istifadə edilə biləcək ən yararlı materiallardan biri autentik, yəni orijinal materialların istifadəsidir.

Autentik materiallar, tələbələrin gündəlik həyatlarında qarşılaşdıqları yazılı, video və səs materialları olaraq iş müraciətlərini, menyuları, səsli poçt mesajlarını, radio proqramlarını və videoları özünə aid edir. Autentik materiallar sırf dil tədrisi üçün deyil, tədris olunan dilin istifadə olunduğu ölkədə insanlara yeni məlumatlar çatdırmaq məqsədilə yaradılır, ancaq bu materiallar orijinal material olduqları üçün düzgün istifadə olunduqda mükəmməl öyrənmə vasitəsi rolunda çıxış edə bilirlər. Dinləmə autentik materiallarına misal olaraq İngiltərənin "Heart London" adlı radio kanalını misal göstərə bilərik. Bu radio kanalından müəllim öz tələbələri üçün xarici dil tədrisində dinləmə autentik material olaraq istifadə edə bilər, halbuki, bu kanal ingilislərə gündəlik həyatda, dünyada baş verən məlumatları çatdırmaq üçün fəaliyyət göstərir.

Ümumiyyətlə, bütün dərslərdə olduğu kimi xarici dil tədrisində də materialların istifadəsi çox vacibdir. Təbii ki, xarici dilin effektiv tədrisi üçün yalnız dərsləkdən material kimi istifadə etmək kifayət deyildir. Bu gün xarici dil tədrisində istifadə olunan yazılı, şifahi və ya əyani formada dilin tədrisini dəstəkləyərək daha səmərəli öyrənməni təmin edən bir çox material növləri vardır. Dərslərdə istifadə olunan materiallardan əlavə dərsləklər, yazı taxtası, proyektor, şəkillər, real obyektlər və s. kimi istifadə olunan materiallar isə köməkçi materiallar kimi sıralana bilər.

Brian Tomlinson "Materials development in language teaching" kitabında yaxşı materialların xüsusiyyətlərini bu şəkildə təsvir edir: materiallar tələbələrin özlərini rahat hiss etmələrinə kömək etməlidir; materiallar tələbələrə inamı inkişaf etdirməyə kömək etməlidir; material öyrənənlərə uyğun və faydalı elementlərlə əhatə olunmalıdır; öyrənənlər öyrəniləcək materialları əldə etməyə hazır olmalıdırlar; materiallar tələbələrə mənalı, real qarşılıqlı təsir vasitəsi ilə ünsiyyət məqsədlərinə çatmaq üçün hədəf dildən istifadə etmə imkanları verməlidir; materiallar öyrənənlərin öyrənmə üslubunda bir-birindən fərqləndiyinə diqqət yetirməlidir; materiallar həm sağ, həm də sol beyin fəaliyyətini stimullaşdıran intellektual, estetik və emosional iştirakını təşviq edərək öyrənmə potensialını maksimum dərəcədə artırmalıdır. Tomlinsona görə, "materiallar" bir dilin öyrədilməsini və öyrənilməsini asanlaşdırmaq üçün istifadə edilə bilən hər şeyi əhatə

edir. Materiallar dil, vizual, eşitmə əsaslı və ya kinestetik ola bilər və çap şəklində, canlı performans və ya ekran vasitəsilə və yaxud kaset, CD-ROM, DVD və ya internetdə təqdim edilə bilər [48].

Tomlinsonun material haqqında bütün fikirləri ilə tamamilə razılaşıyıq və “müəllim yeni dil tədris edərkən tələbələrin öyrənmə üslublarına diqqət etməlidir” fikrinə müəyyən əlavələr etmək istəyirik. Əlbəttə, auditoriyada hər kəs eyni öyrənmə üslublarına malik ola bilməz. Ona görə də, müəllim üstünlük təşkil edən öyrənmə üslublarını və dərslərin əksəriyyətini bu şəkildə təşkil etməlidir. Məsələn, auditoriyada 30 tələbədən 20-si vizual, 25-i eşitmə, 10-u isə kinetik üsulla öyrənir. Bu zaman müəllim vizual və dinləmə üsulları ilə öyrənməyə üstünlük verməlidir. Məsələn, müəllim bir dərstdə, bir az öncə qeyd etdiyimiz “Heart London” radio kanalından; digər dərstdə isə qısa metrajlı film, yaxud “BBC” kimi kanalların verilişlərindən autentik material kimi istifadə edə bilər. Lakin müəllim digər öyrənmə üslublarından da istifadə etməlidir; çünki əslində hər bir tələbə bütün öyrənmə üslublarına malikdir, lakin biri, yaxud ikisi digərlərinə nisbətən üstünlük təşkil edir. Müəllim müxtəlif öyrənmə üslublarından istifadə etməklə tələbələrdə digər üslubları da inkişaf etdirmiş olur.

Ian McGrath, materialların məzmununun kommunikativ qarşılıqlı təsir üçün bir stimül rolunu oynadığını və materialların dildə olduğu kimi hədəf dil haqqında məlumatların və diqqətlə seçilmiş istifadə nümunələrinə xidmət etdiyini iddia edir. Onun sözlərinə görə, dərslərin üstünlükləri aşağıdakılardır: dərse hazırlaşmaq üçün lazım olan vaxtı azaltmaq; dəstək vermək; öyrənənlər üçün əlverişli bir mənbə; standart təlimatı mümkün etmək; vizual cazibədar, mədəni əsərlər; çoxlu əlavə materiallar [28].

Dil tədrisində bəzi metodistlər müəllimlərin sadəcə hazır materiallardan, dərsləklərdən istifadə etməsini doğru qiymətləndirdiyi halda, digərləri bu fikirlə razılaşmır. Bəzi metodistlər materialların müəllimlər tərəfindən seçilərək hazırlanmasının tərəfdarıdır. Biz də müəllimlərin təkcə dərsləklərə deyil, həmçinin, özləri axtardığı, seçdiyi autentik materialların istifadəsinin düzgün olduğunu düşünürük. Bu məsələdə Jocelyn Howard and Jae Major da müəllimlərin öz materiallarını hazırlamaları fikrini dəstəkləyir və ingilis

dilinin tədrisi və öyrənilməsi məqsədilə təsirli materialların hazırlanması üçün bir sıra təlimatlar təqdim edir: materiallar qarşılıqlı əlaqəni stimullaşdırmalıdır; ingilis dili tədris materialları tələbələrə öyrənmə bacarıqlarını və strategiyalarını inkişaf etdirməyə təşviq etməlidir; ingilis dili tədris materiallarında həm forma, həm də funksiyaya diqqət yetirilməlidir; ingilis dili tədris materialları orijinal olmalıdır; ingilis dili tədris materialları bacarıqların, anlayışların və dil maddələrinin inkişaf etdirilməsi üçün bir-biri ilə əlaqələndirilməlidir; ingilis dili tədris materialları öyrənənlər üçün cəlbedici olmalıdır; ingilis dili tədris materiallarında müvafiq təlimatlar olmalıdır [22].

Harmer isə dərsliklərin çox yararlı olduqlarını bildirir və onların aşağıdakı üstünlüklərini göstərir: əlavə materiallar ilə öyrənənləri dilin istifadəsinə həvəsləndirir; ardıcıl bir tədris proqramı təqdim etmək üçün həssas şəkildə hazırlanmışdır; təkcə dərs planları deyil, həm də təkliflər və alternativlər, əlavə fəaliyyətlər və mənbələr verən ətraflı müəllim bələdçisinə sahibdir; yeni bir dərs kitabının qəbul edilməsi metodik inkişaf üçün böyük stimul verir [17].

Hal-hazırda, xarici dil müəllimlərinin qarşısında duran əsas vəzifələr, ünsiyyət qabiliyyətini formalaşdırmaq üçün tələbələrin şəxsiyyətini xarici dil mədəniyyəti ilə tanış etmək üçün lazımi şəraiti təmin etmək; əldə etdiyi bilikləri birbaşa peşəkar fəaliyyətində istifadə etməyi hədəfləyən mədəniyyətlərarası ünsiyyətdə müstəqil və fəal iştirakına hazırlamaqdır.

Bu gün texnoloji inkişafdən asılı olaraq xarici dil tədrisində istifadə oluna biləcək bir çox material növü mövcuddur. Bu materialları orijinal materiallar və orijinal olmayan materiallar kimi təsnif etmək də mümkündür. Hədəf dili öyrətmək üçün şüurlu şəkildə hazırlanan materiallar orijinal olmayan materiallar adlanır. Yəni bu materiallar sırf tələbələrə dil öyrətmək üçün hazırlanır. Gündəlik həyatlarında hədəf dildə danışanların istifadəsi üçün hazırlanmış və heç bir pedaqoji xüsusiyyət daşımayan materiallar isə orijinal materiallardır. Bu materiallar bir-birindən çox fərqlidir. Orijinal materiallar, real həyatda müəyyən bir ünsiyyət qurmaq məqsədi ilə hazırlanır, lakin orijinal olmayan materiallar, müəyyən bir dil bacarığı öyrətmək üçün xüsusi olaraq hazırlanmış qeyri-təbii

sənədlərdir. Tələbələr üçün süni və sadələşdirilmiş cümlələr orijinal olmayan materiallarda işlədilsə də, gündəlik həyatda istifadə olunan natamam cümlələr də orijinal materiallara daxil edilə bilər. Orijinal olmayan materiallar qrammatika tədrisi üçün daha faydalı olsa da, orijinal materiallar dilin kommunikativ aspektini yaxşılaşdırmaq üçün, yəni tələbələrin tədris olunan dildə ünsiyyət qura bilmələri, fikirlərini, istəklərini tam şəkildə izah edə bilmələri üçün daha faydalıdır. Hər iki növ material müxtəlif yollarla xarici dil tədrisini dəstəkləyir.

Autentik materialların istifadəsi haqqında müxtəlif fikirlər mövcuddur. Bəziləri autentik materialların istifadəsinin yararlı və bir o qədər də vacib olduğunu düşünür; bəziləri isə, tam əksinə, yalnız dərslərin istifadəsinin düzgün olduğunu və autentik materialların istifadəsinin lazımsız və zaman itkisinə səbəb olduğunu vurğulayır. Lakin bunları müzakirə etmək üçün əvvəlcə "Autentik material nədir?" sualına müxtəlif alimlərin bu haqda müxtəlif fikirlərini nəzərdən keçirək.

Bir çox elmi əsər orijinal material anlayışının açıqlanmasına və praktikada istifadəsinə həsr edilmişdir. Voronina G.I., Nosovich E.V., Milrud R.P., Kolker J.M., Krichevskaya K.S., G. Widowson, L. Van Lier, B.Bomalin, M. Brin və başqaları kimi müəlliflər konsepsiyanın təfsiri və orijinal materiallardan istifadə problemi üzərində çalışmışdılar. Tədqiq olunan materiallara əsaslanaraq, yerli və xarici metodlarda "orijinal materiallar" anlayışının və onların təsnifatına yanaşmanın vahid tərfi olmadığı qənaətinə gəlmək olar. Müəlliflər əsərlərində orijinal materiallar ilə işləməyin xarici dil öyrənmək üçün kommunikativ motivasiyanı artırmağa kömək etdiyini və öyrənilən dilin təbii ünsiyyət mühitinə girməyə imkan verdiyini qəbul edirlər.

David Nunan orijinal materialı "dil öyrətmə məqsədləri üçün xüsusi olaraq hazırlanmayan hər hansı bir material" olaraq təyin edir [33]. Matthew Peacock isə, əksinə, "hədəf dildə danışan cəmiyyətdə bəzi sosial məqsədlərin həyata keçirilməsi üçün hazırlanmış bir material" olaraq müəyyən edir [36]. Bu təriflərin ən əhəmiyyətli ortaq nöqtəsi, bu materialların, xüsusi olaraq, hədəf dili öyrətmək üçün hazırlanmamasıdır. Bu materiallar cəmiyyətdə istifadə üçün hazırlanmış sənədlərdir və pedaqoji məqsəd daşmır.

Bunlar dərslər materialı kimi hazırlanmasa da, xarici dil dərsləri üçün bir çox faydaları olan dərslər materialları kimi istifadə olunur. Xarici dillər üçün istifadə olunan orijinal materialları - dərslərdə heç bir dəyişiklik edilmədən istifadə olunan, hədəf dildə danışan şəxslər üçün hazırlanmış hər hansı bir sənəd olaraq adlandırmaq olar.

Orijinal materiallardan istifadə etməyin ən vacib məqsədi həyatın reallığını mümkün qədər süni auditoriya mühitinə çatdırmaqdır. Herod, orijinal öyrənmə materiallarının və fəaliyyətlərin real həyatı təqlid etmək üçün hazırlandığı fikrini irəli sürür. Orijinal materiallar, süni auditoriya mühitində real həyat vəziyyətlərindən faydalanmağımızı təmin edən sənədlərdir [19].

Autentik və ya orijinal materiallar dil tədrisində əsas komponentlərdən biridir. Dil tədrisinin orijinallığı yalnız orijinal materialları deyil, həm də orijinal vəzifələri və öyrənmə mühitini nəzərdə tutur. Orijinal materialların əsas xüsusiyyətləri, əsasən, tələbələrin motivasiyası, tələbənin muxtariyyəti, ünsiyyət qurma qabiliyyəti və dil bilikləri ilə bağlıdır.

Orijinal bir mətn, həqiqi bir dinləyici və ya yazıçı tərəfindən əsl bir tamaşaçı üçün hazırlanan və bir növ, əsl mesajı çatdırmaq üçün hazırlanmış, əsl dilin bir hissəsidir. Orijinal materiallar, əsl ünsiyyət əsnasında hazırlanmış və dil öyrədilməsi məqsədiylə xüsusi olaraq yazılmamış danışmaq və ya yazılı dil məlumatlarıdır.

Dil təhsilində orijinal materialların istifadəsi uzun, lakin ardıcıl olmayan bir tarixə malikdir. Orijinal materialların istifadəsi və dil öyrənmədə orijinallıq dil pedaqogikasında tarixin çox erkən mərhələlərində yer almağa başlamışdır, lakin 20-ci əsrin əvvəllərində, nəhayət, müxtəlif tədris metodlarının, məsələn, şifahi metod, səsli dil metodu və s. çiçəklənməsi ilə müəyyən edilmişdir.

Hal -hazırda, autentik materialların nə olduğunu anlamaq üçün bir çox yanaşmalar mövcuddur. Ən məşhur fikirləri nəzərdən keçirək. Məsələn, E.V. Nosonoviç və R.P. Milrud hesab edir ki, xarici dil öyrənmək autentik materiallara əsaslanmalıdır. Onlar da digər metodistlərin fikirləriylə oxşar olaraq autentik materialları "orijinal mənbələrdən götürülmüş və təhsil məqsədləri üçün nəzərdə tutulmayan materiallar" kimi adlandırırlar.

Eyni zamanda, müəlliflər orijinal materialları tədris və metodiki materiallara bölmüşlər. Birinci halda, təhsil həqiqiliyinin əsası müəyyən bir təhsil məqsədinə effektiv şəkildə nail olmaqdır; metodoloji həqiqilik isə təhsil məqsədləri üçün təbii dil vəziyyətinə mümkün qədər yaxından baxaraq didaktik materiallar və tapşırıqlar yaratmağa yönəlmişdir. Müəlliflər, orijinal materiallar olaraq məqalələri, müsahibələri, reklamları, gündəlikləri və tərcümeyi-halları, nağılları, elmi və regional mətnləri qeyd edirlər. Müəlliflər, əsərlərində xarici dil öyrənənlərə müxtəlif nitq vəziyyətlərində söz ehtiyatı və nitq şablonları ilə tanış olmağa imkan verən janrın orijinallığının qorunmasının vacibliyini qeyd etmişlər [63].

Tətbiqi dilçilik və dil tədrisi üzrə görkəmli mütəxəssis Henry Widowson, "orijinal" və "pedaqoji cəhətdən orijinal" material terminləri arasındakı fərqə diqqət çəkir. O, orijinal materialların əsasən xarici dil bilənlər üçün nəzərdə tutulduğunu və heç bir dəyişikliyə məruz qalmadığını, pedaqoji cəhətdən orijinal materialların ingilis dilini xarici dil kimi öyrənənlər üçün nəzərdə tutulduğunu və buna görə də həmin materialların cari, xüsusi ehtiyacları ödəmək üçün auditoriyaya uyğunlaşdırıldığını izah edir. Bu fərqi bilən Widowson, müəyyən şərtlər nəzərə alınmaqla dərsi daha yaxşı başa düşmək və mənimsəmək üçün dərstdə istifadə olunan materialların seçiminin bir şəkildə sadələşdirilməli olduğuna inanır. Onun fikrincə, material orijinal olmalıdır və real mənbələrdən alınmalıdır[54].

G.İ. Voronin isə, orijinal materialları ana dilli insanların dil təcrübəsindən götürülmüş mətnlər kimi başa düşür. Onun fikrincə, orijinal mətnlər, öz növbəsində, funksional və məlumatlandırıcı mətnlərə bölünür. Növlərin hər biri özünəməxsus funksiyasını yerinə yetirir. Funksional mətnlərdə izah, reklam, təlimat və ya xəbərdarlıq funksiyaları var. Bunlara yol nişanları və nişanları, diaqramları, xəritələri, işarələri, dərmanlar üçün təlimatları, televiziya və radio reklamlarını və s. misal göstərmək olar. Adına əsaslanan məlumat mətnləri isə hər hansı bir məlumatlandırma funksiyasını yerinə yetirir və daim yenilənən məlumatları ehtiva edir, məsələn, anketlər, elanlar, analitiklərin şərhləri, hesabatlar və s. [61].

K.S. Krichevskaya, orijinal ədəbi, şəkil, musiqi əsərlərinin, eləcə də ətrafımızdakı reallığın obyektlərinin orijinal materiallara aid olduğuna inanır. Bundan əlavə, müəllif gündəlik həyat obyektlərini (əlanlar, işarələr, çəklər və s.) praqmatik materiallar adlandırdığı ayrı bir qrupa ayırır. Bu qrupa audio və audiovizual materiallar, məsələn, əlanlar və radio verilişləri, televiziya proqramları və s. daxil edilməlidir. Yuxarıda göstərilən praqmatik materiallar qrupu, bu materialların müasir xarici dil nümunələri olması səbəbindən çox əhəmiyyətli bir yer tutur və tələbələrin öz doğma dilli insanların gündəlik mühitinə inteqrasiyasına imkan verir [62].

L. Van Lier isə autentik materiallarla bağlı fərqli fikirlər irəli sürmüşdür. Müəllifin fikrincə, xarici dil öyrənən tələbələrin bilik səviyyəsinə diqqət yetirməklə metodistlər və ya müəllimlər tərəfindən xüsusi olaraq hazırlanmış mətnlər orijinal materiallardan istisna edilməməlidir. Bu vəziyyətdə, orijinallığının xüsusiyyətlərini qorumaq vacibdir, yəni məlumatlılıq, proqramın mövzusu ilə əlaqə, öyrənilən vəziyyətə xas olan sabit ifadələrin və şablonların istifadəsi və s. də buraya daxil edilməlidir. Van Lier vurğulayır ki, materialların "orijinal" və ya "pedaqoji cəhətdən orijinal" olub olmadığını soruşmaq əvəzinə, bu nöqtədə əsas diqqətimiz tələbələrin bilik və öyrənmə marağını artırmaq üçün "təhrif edilməmiş dil"dən istifadə etməkdir. Əsl ünsiyyətdə müəllimin səhvlərini düzəltməsi deyil, ünsiyyət prosesinin özünün əhəmiyyəti və təbiiliyi birinci yerdə olmalıdır. Tələbənin özü, müəllifin fikrinə görə, nə etdiyini və hansı məqsədlə etdiyini aydın şəkildə təsəvvür edir, hərəkətlərinə görə məsuliyyətini dərk edərək, vəziyyətdən asılı olaraq nitq davranışını müstəqil şəkildə düzəldə bilir [49].

M. Brin isə, orijinallığın auditoriyada istifadə olunan materiallara nisbətdə olduğunu qeyd edirdi. O belə hesab edirdi ki, həm pedaqoji cəhətdən orijinal mətnlər, həm də onlara verilən tapşırıqlar əsl, orijinaldır, çünki auditoriya onların mənşə və nəsil nöqtəsi hesab olunur. Mətnin və dərstdə istifadə olunan hər şeyin orijinal olduğuna inanırdı[3].

Yuxarıda da qeyd olunanlardan belə bir nəticəyə gələ bilərik ki, autentik materialların nəyi əhatə etdiyi; həmçinin autentik materialların yeni dil tədrisi zamanı istifadəsinin yararlı olub-olmamamasına dair müsbət və mənfi fikirlər mövcuddur. Yuxarıda bəzi

metodistlərin müxtəlif fikirləri ilə tanış olduq. Biz belə düşünürük ki, autentik material dedikdə sırf tədris üçün deyil, gündəlik istifadə üçün yaradılmış məlumat və ya əyləncə xarakterli materiallar nəzərdə tutulur. İkinci məsələyə gəldikdə isə, biz hər iki tərəfin də müəyyən fikirləriylə razılaşıırıq. İlk olaraq autentik materialların dil tədrisi zamanı istifadə olunmasının yararlı olduğunu düşünürük, çünki bu materiallar tələbələrə tək-cə yeni dil tədrisi ilə təmin etmir, həmçinin, o dilin mədəniyyəti ilə, insanları ilə, dini, gündəlik həyatı ilə tanış edir. Tələbələr tək-cə dili öyrənmir, həm də yeni məlumatlar əldə edirlər. Lakin autentik materialların istifadəsinin mənfi tərəflərinə gəldikdə isə, tələbələr üçün həm yeni dili öyrənmək, həm də yeni məlumatları yadda saxlamaq çətinlik törədir və onların bu şəraitə uyğunlaşması müəyyən vaxt tələb edir.

Bunu da nəzərdə saxlamaq lazımdır ki, xarici dilin tədrisində orijinal materiallardan istifadə olunursa, onlar da öz növbəsində dərsin məqsədindən asılı olaraq təsnif edilməlidir. Müəllimlər bu cür materialların müxtəlif növlərindən xəbərdar olmalıdırlar, çünki bəziləri oxumağı və ya dinləməyi (qəbul etmə bacarıqlarını), bəziləri isə danışmağı və ya yazmağı (məhsuldar bacarıqlar) öyrətmək üçün daha uyğun və təsirli olur. Bəziləri isə, qrammatik quruluş və ya söz ehtiyatını öyrətmək və inkişaf etdirmək üçün uyğundur.

Beləliklə, sonda belə nəticəyə gələ bilərik ki, orijinal materiallar xarici dil öyrənənlər və ana dilində danışanlar tərəfindən istifadə edilən, lakin xüsusi olaraq təhsil məqsədləri üçün nəzərdə tutulmayan orijinal mənbələrdən götürülmüş materiallardır.

1.2. Dilin tədrisi zamanı autentik materialların inkişaf dinamikasının metodoloji əsasları

Auditoriyada istifadə edilə bilən material növlərinin, xüsusilə, orijinal materialların mənbələri sonsuzdur, lakin ən çox yayılmış materiallar qəzetlər, jurnallar, TV proqramları, filmlər, mahnılar və ədəbiyyatdır. Bildiyimiz kimi müasir dövrdə ən faydalı orijinal material yaxud orijinal material qaynağı olaraq interneti misal göstərə bilərik. Qəzetlər və digər hər hansı bir çap materialı çox tez bir zamanda ortaya çıxsada, internet fasiləsiz

olaraq yenilənir, vizual olaraq daha çox interaktivdir, buna görə də passiv oxumaqdan daha çox oxumağa daha fəal yanaşmanı təşviq edir.

Daha praktik baxımdan İnternet müasir bir reallıqdır, əksər tələbələr internetdən istifadə edir və internet vasitəsilə müəllimlər üçün çoxlu sayda müxtəlif sonsuz miqdarda materiallara giriş daha asan olur. Həmçinin, iqtisadi baxımdan, autentik materialları xaricdə əldə etməyə çalışmaq çox baha başa gələ bilər, ingiliscə bir qəzet/jurnal adətən olduğu qiymətdən 3-4 dəfə baha ola bilər və buna görə də bunu almaq əlverişsiz ola bilər. Autentik materiallar, tələbələrin səyahət edərkən, xaricdə təhsil alarkən və ya auditoriyadan kənarında digər kontekstlərdə istifadə edərkən oxumaq istədikləri bir material olmalıdır. Autentik materiallar öyrənilərə forma ilə deyil, həqiqi dil və məzmunla ünsiyyət qurmağa imkan verir. Autentik materialların üstünlüklərindən biri də budur ki, tələbələr dili auditoriyadan kənarında istifadə etməyi bacardıqda hədəf dili öyrəndiklərini hiss edirlər.

Nuttall, auditoriyada istifadə oluna biləcək mətnləri seçərkən üç əsas meyarın vacib olduğunu qeyd edir: məzmunun uyğunluğu, istismar qabiliyyəti və oxunaqlılıq. Məzmunun uyğunluğu bu üç meyardan ən vacibi hesab edilə bilər, çünki oxu materialı tələbələri maraqlandırmalı və onların ehtiyaclarına uyğun olmalıdır. Mətnlər də motivasiya verməlidir. İstismar qabiliyyəti, mətnin tələbələrin oxucu kimi bacarıqlarını inkişaf etdirmək üçün necə istifadə oluna biləcəyini ifadə edir. Onun fikrincə, tədris məqsədi ilə istifadə edilə bilməyən bir mətnin auditoriyada heç bir faydası yoxdur. İngilis dilində olması bu mətnin faydalı ola biləcəyi mənasına gəlmir. Üçüncü meyar olan oxunaqlılıq, mətnin struktur və leksik bazasını əhatə edir; həmçinin buraya yeni lüğətin miqdarı və mövcud olan hər hansı yeni bir qrammatik forma da aiddir [34].

Xarici dil tədrisində istifadə oluna biləcək bir çox növ material vardır. Bunlardan ən əhəmiyyətli və faydalılarından birisi autentik materiallardır. Pedaqoji məqsədli deyil, ana dilini ana dili olaraq istifadə edənlər üçün hazırlanan hər cür mahnı, jurnal, qəzet, televiziya proqramları, broşuralar, biletlər, ədəbi mətnlər, internet səhifələri və s. kimi sənədlər xarici dil tədrisində orijinal material kimi istifadə oluna bilər.

Laniro autentik yaxud orijinal materialları iki əsas başlıq altında qruplaşdırır: audio və yazılı. Televiziya və radio proqramları, filmlər, xəbərlər, hava, hava limanı elanları, elektron kitablar, telefon mesajları, videolar, podkastlar, iş müsahibələri və s. sənədlər audio-orijinal materiallara nümunə olaraq verilə bilər. Reklamlar, broşuralar, jurnallar, qəzetlər, yol nişanları, təqvimlər, biletlər, bankomat ekranları və çapları, şeirlər, dərsliklər, müraciət formaları, məqalələr, reseptlər, restoran menyusu, cizgi filmləri, hava limanı cədvəlləri və s. sənədlər yazılı orijinal materiallara nümunə olaraq da verilə bilər [41]. Gebhard isə Lanirodan fərqli olaraq, orijinal materialları üç əsas qrupa bölür: audio, yazılı və vizual. Bu qruplaşmaya görə radio xəbərləri, cizgi filmləri və mahnıları eşitmə əsaslı orijinal materiallara; küçə nişanları, jurnal və qəzet şəkilləri, vizual əsaslı orijinal materiallara; idman xəbərləri, qəzetlər, restoran menyuları və qatar biletləri yazılı orijinal materiallara nümunə göstərmək olar [14]. Nümunələrdən də görüldüyü kimi, eşitmə materialları xaricindəki bütün materiallar da vizual elementlər daşıyır. Bunlardan başqa, bu gün internet özlüyündə orijinal material mənbəyidir və internet vasitəsi ilə hədəf dilə aid olan vizual elementlər daxil olmaqla hər cür audio və yazılı orijinal materiallara çatmaq mümkündür. İnternet; auditoriyadakı müəllimlər və tələbələr auditoriyadan kənarında istədikləri zaman istifadə edə bildikləri üçün ən faydalı, ən təbii və ən əlçatan orijinal material mənbəyi olaraq adlandırıla bilər.

Qəzetlər - ELT auditoriyalarında daha faydalı olan autentik materialların ən yaxşı mənbələrindən biri qəzetlərdir. Qəzetlər hər gün ən son və ən yeni xəbərləri dərc edir, buna görə də, müəllimlər ingilis dilini öyrənənlərə faydalı və orijinal materiallar olaraq bunları təqdim edə bilərlər. Qəzetlərdə istifadə olunan dil, xəbər digərindən fərqli olduğu üçün söz ehtiyatı və qrammatik quruluşu da gündən-günə dəyişir və bu da ingilis dilini öyrənənlərin dilin istifadəsini müxtəlif yollarla qavramasını və anlamasını artırır. Qəzetlər, ingilis dilini öyrənənlər üçün dil bacarıqlarını artırmaq üçün də faydalıdır. Qəzetlər təhsil haqqında məlumatlar, idman xəbərləri, coğrafi və tarixi xəbərlər, mədəni fəaliyyət xəbərləri və s. daxil olmaqla müxtəlif mövzularda xəbərlər təqdim edir. Gündəlik dili yerli mədəniyyətin bütün mümkün idiomatik ifadələri ilə təqdim edirlər. Qəzetlərdə olan dil

üslubları dərs materialı olaraq təyin olunmuş dərsliklərdə tapılmır və qəzetlər, stilistik və semantikaya aid mətn kimi, akademik yazı kimi müxtəlif yollarla təhlil edilə bilər. Bundan başqa, qəzetlər real həyat hadisələri ilə bağlı xəbərlər dərc etdikləri üçün ingilis dilini öyrənənlər arasında böyük maraq oyadırlar. Həmçinin, onlar öyrənənlərə bilik verirlər və onlara əylənərək öyrənmək üçün praktik bir yol təqdim edirlər.

Qəzetlər, həmçinin, ingilis dilini öyrənənlərin oxu anlayışını, yazı bacarıqlarını, söz ehtiyatlarını, qrammatik bacarıqlarını və tənqidi təhlilini inkişaf etdirmək üçün istifadə olunur. Qəzetlərdə istifadə olunan dil asanlıqla başa düşüldüyü üçün öyrənənlərin çoxu yerli və ya regional qəzetləri oxumağı daha çox üstün tuturlar. Tələbələr internetə baxa, regional, milli və beynəlxalq qəzetləri oxuya bilərlər.

Qəzet məqalələrinin köməyi ilə tələbələr söz ehtiyatlarını inkişaf etdirə bilər və öyrənənlər sonrakı xəbərlərin təqdimatının müxtəlifliyini anlaya bilərlər.

Qəzetlər tələbələrin dil öyrənmələrinə kömək edir və öyrənənlər bu yolla effektiv dil təcrübəsi qazanırlar. Qəzetlər, nəinki, tələbələrin müşahidə və tənqidi düşünmə bacarıqlarını artırır, həm də tələbələrin təxəyyülünü inkişaf etdirir. ELT auditoriyalarında qəzet istifadə etməyin saysız-hesabsız üstünlükləri olduğu üçün ingilis dili müəllimləri tələbələrin dil bacarıqlarını təbliğ etmək üçün mövcud və faydalı materiallardan səmərəli şəkildə istifadə etməlidirlər.

Media - Media, dil müəllimləri üçün auditoriyalarda materialların təqdimatını daha da inkişaf etdirmək məqsədilə əlavə bir vasitə kimi istifadə olunur. Media, tələbələrin dil öyrənmə prosesinə cəlb olunmasında əsas rol oynayır. İngilis dili müəllimləri, tələbələrin maraq və ehtiyaclarına uyğun olaraq tədris və təlim prosesində istifadə olunan mediaları seçməlidirlər. Müvafiq və uyğun medianın seçilməsi tələbələri öyrənmə prosesinə daha çox həvəsləndirir. İngilis dili müəllimləri, mövzunu asanlıqla başa düşmək üçün, tələbələrə daha çox məlumat və ya izahat vermək üçün ünsiyyət vasitələrindən istifadə etməlidirlər. Murcia, "Media vasitələri, müəllimin tələbələri real həyatın bir hissəsini auditoriyaya gətirərək və daha mükəmməl ünsiyyət kompleksində təqdim edərək motivasiya etmək üçün istifadə etdiyi fiziki elementlərdir" deyir [5]. Tədris və öyrənmə

prosesində mediaya kompüterlər, oyunlar, audiovizuallar, qrafiklər, şəkillər, lövhələr və s. daxil etmək olar. Medianın dil tədrisində istifadəsinə misal olaraq, oyunlardan istifadə etməyi, əyani vasitələrdən istifadə etməyi (kitabçalar, broşürlər, broşuralar və s.), kartlarından istifadə etməyi, şəkillərdən və fotoşəkillərdən istifadə etməyi misal göstərmək olar. İngilis dilinin tədrisi və öyrənilməsində mediadan istifadə etməyin bir çox üstünlükləri var. İlk olaraq, medianı orijinal materiallar kimi istifadə edərək ingilis dilini tədris edərkən tələbələr daha aktiv və öyrənməyə daha həvəsli olurlar. Dili auditoriyalarında mediadan istifadə edərək maraqlı bir öyrənmə mühiti yaradılır və bu yolla tələbələrin motivasiyası daha da artır.

Aparılmış təcrübələrin nəticəsinə görə, autentik materialların seçilməsində müəllimlərin istifadə etdiyi bəzi meyarlar vardır. Bunları aşağıdakı kimi sıralamaq olar:

1. Autentik materiallar tədris planına uyğun olmalıdır. Müəllim yalnız öz sinfinə, tələbələrinin tələbatlarına və öyrənmə mövzusunə uyğun olan autentik materiallardan istifadə etməlidir, çünki autentik materiallar ancaq bu cür effektiv ola bilər. Bundan əlavə, autentik materiallar tələbələrin öyrənmə qabiliyyətinə, bilik səviyyəsinə uyğun olmalıdır. Tələbələrin ingilis dili qabiliyyəti bərabər olmadığından, autentik materiallar seçmək müəllimlər üçün böyük bir problemə çevrilir. Bundan əlavə, orijinal materiallar pedaqoji məqsədlər üçün xüsusi olaraq hazırlanmadığından, tədris planına və tələbə səviyyəsinə uyğun gələn orijinal materialları tapmaq müəllimlər üçün çox çətin bir prosesə çevrilir [39]. Febrina, məzmunun tələbənin səviyyəsinə və kontekstinə uyğunlaşdırıldığı üçün orijinal olmayan materialların EFL öyrənənlər üçün daha uyğun olduğunu müdafiə edir. Ancaq bu materiallar qeyri-təbii xarakter daşıyır və dilin real həyatda necə istifadə edildiyini təqdim etmirlər [52].

2. Autentik materialların yerli insanlar tərəfindən mümkün qədər hazırlanmalı olduğu fikri önə sürülür, ancaq materiallar tələbələrin səviyyəsinə və öyrənmə mövzularına uyğun olmalıdır. Bu fikir Heitler tərəfindən irəli sürülmüşdür. O qeyd edir ki, ana dilində danışanların istehsal etdiyi dil təbiidir; bu da tələbələrə yerli insanlar tərəfindən

hazırlanmış materiallarla hədəf dili fərqli şəraitlərdə necə istifadə edəcəklərini bilmələrində kömək edir [51].

Bunun əksinə olaraq Richards, autentik materialların çox vaxt çətin və əlaqəsiz bir dil ehtiva etdiyini bildirir. Bunun səbəbi isə budur ki, orijinal materialın xarici tələbələr tərəfindən işlənməsi və başa düşülməsi çətin olan bir çox dil və paralingvistik elementləri ehtiva etməsidir. Məsələn, doğma İngilis dilində hazırlanan audio dinləmə materialının istifadəsi, yerli ingilis dilli insanın gündəlik söhbətinin təbiiliyini ortaya qoyur, lakin tələbələr üçün eşitdiklərini başa düşmək çətin ola bilər. Bu, ehtimal ki, lüğət elementləri, vurğu və yerli insanlar tərəfindən istifadə olunan tələffüz sürətinin bir qədər sürətli olması ilə əlaqədardır. Beləliklə, Richards, materialların yerli, yaxud əks şəkildə hazırlanmasından asılı olmayaraq tələbələrin səviyyəsini və tədris proqramında tələb olunanları izlədikləri təqdirdə hər cür materialın keyfiyyətli olduğunu bildirdi [39].

3. Autentik materialların mövzusu tələbələr üçün maraqlı olmalıdır. Bu, əslində, McGrath tərəfindən təklif olunan meyarlara uyğundur ki, maraq mövzusu orijinal materialların seçilməsində ən əsas meyarlardan biridir [28].

4. Orijinal materiallar tanış olmalıdır. Wong, real dünyada baş verən hadisələri və tanış yerlərdə baş verən materialları istifadə edərək, tələbələrin hadisələri öz təcrübələri və ya bilikləri ilə əlaqələndirmələrini və bu hadisələri qiymətləndirməyi bacardıqlarını iddia edir. Məsələn, müəllimlər tələbələrin dinləmə qabiliyyətlərini qiymətləndirmək istəyirlərsə, o zaman trendə çevrilən orijinal materiallardan istifadə edə bilərlər. Beləliklə, tələbələr müəllimlərin istifadə etdiyi materiallara maraq göstərdikləri üçün öyrənmə prosesindən zövq alacaqlar [50].

5. Autentik materiallar müasir olmalıdır. İstifadə olunan autentik materialların hamısının müasir olmasına baxmayaraq, müəllimlər həmişə auditoriyada öyrəndikləri ilə uyğunlaşdırmaq üçün ən müasir materialları tapmağa çalışmalıdırlar. Məsələn, müəllimlər tələbələrə televizorun şəklini göstərmək istəyir. Bu dövrdə istifadə olunan yeni bir televiziya versiyasının şəklini göstərməlidirlər, çünki tələbələrin bu şeylə tanış olmaq şansı daha çox olacaq və auditoriyada öyrədilənləri real həyat ilə əlaqələndirə biləcəklər.

6. Nəhayət, materiallar yerli mədəniyyətə uyğun olmalıdır. Tələbələr dili öyrənərkən, avtomatik olaraq, dilin özünün istifadə etdiyi mədəniyyəti də öyrənirlər. Müəllimlər hesab edirlər ki, orijinal materiallar tədris üçün faydalı olsa da, materiallara daxil olan bütün mədəniyyətlər auditoriyada tətbiq oluna bilməz. Febrina bu fikrə dəstək olaraq, hədəf dildə digər mədəniyyətlərə uyğun olmayan və tanış olmayan bəzi mədəniyyət və verdişlərin olduğunu bildirir. Əgər öyrənənlər yeni mədəniyyətlərlə tanış olsalar, mədəni dəyişikliklər baş verə bilər [52]. Digər tərəfdən, bu fikrə zidd olaraq, Kilickaya bir mədəniyyət haqqında öyrənməyin o mədəniyyəti qəbul etmək demək olmadığı fikrini ortaya qoyur. Materialdakı mədəniyyət, tələbələrin məzmunu və dilə marağını yaratmaqdan ibarətdirsə, çox arzuolunandır. Ancaq bu, tələbələr üçün deyil, müəllimlər üçün də problemlər yaradar və dil auditoriyalarında mədəni materialların həddindən artıq istifadəsi motivasiyanı azaldır [24].

İndiyə qədər aparılan bir çox eksperimental tədqiqatlar nəticəsində, orijinal materialın istifadəsinin yeni dilin öyrənilməsinə faydalı təsir göstərdiyi sübut edilmişdir. Məsələn, Otte, Amerika Birləşmiş Ştatlarında bir universitetdə tələbələr arasında aparılan bir araşdırmada eşitmə qabiliyyətli materialların dinləmə qabiliyyətinə təsirini araşdırdı və tələbələrin həm dinləmə bacarıqlarının, həm də motivasiyasının müsbət bir şəkildə inkişaf etdiyi qənaətinə gəldi [35]. Berardo da öz araşdırmasında orijinal materialların istifadəsinin oxu bacarıqlarının inkişaf etdirilməsində çox faydalı olduğunu və tələbələri növbəti oxumaları üçün motivasiya etdiyini bildirir [2]. Bundan əlavə, orijinal materiallar tələbələrə xarici dil tədrisində çox vacib olan ünsiyyət bacarıqlarını inkişaf etdirməyə kömək edir.

Xarici dil tədrisində orijinal materiallardan istifadə edildiyindən bu materialların tədrisdə istifadəsi ilə bağlı bir çox fikir irəli sürülmüşdür. Bir çox müəllimə görə, orijinal materialdan istifadə bir çox üstünlüklərə malikdir. Bu üstünlükləri dillə bağlı olan və olmayan üstünlüklərə bölmək olar.

Autentik materialların dil ilə bağlı üstünlükləri aşağıdakı kimi ümumiləşdirilə bilər:

1. Öyrənənlərin hədəf dili daha yaxşı öyrənməsinə və ondan daha düzgün istifadəsinə kömək edir – Autentik materiallardan istifadə, ilk başda, öyrənənlər üçün çətin olsa da, bir müddət sonra onlar buna uyğunlaşırlar. Bu zaman onlar orijinal olmayan materiallarla öyrəndiklərindən daha yaxşı şəkildə dili qavrayır və ondan daha düzgün şəkildə istifadə edə bilirlər.

2. Öyrənənlər hədəf dili daha tez qavrayırlar – Əgər autentik materialların istifadəsi öyrənənlərin dil səviyyəsinə və tələbatlarına uyğundursa, bu ən effektiv material sayıla bilər. Öyrənənlər autentik materialların istifadəsinə adaptasiya olduqda onlar təkcə sadə sözləri öyrənmir, həm dildə onlar üçün həqiqətən lazım olacaq dil qəliblərini, ifadələri öyrənir, həm də yeni məlumatlar öyrənirlər.

3. Öyrənənlər həqiqi dilə məruz qalırlar – Autentik materiallarla öyrənmə zamanı öyrənənlər pedaqoji məqsədlə sadəcə təhsil üçün yaradılmış materiallara deyil, həqiqi dilə məruz qalırlar. Bu isə onların dili dərinlən mənimsəməsinə səbəb olur.

4. Öyrənənlərin ehtiyaclarına daha uyğundur – Sadəcə pedaqoji məqsədlə yaradılmış materiallar da öyrənənlərin ehtiyaclarına, maraqlarına, tələbatlarına uyğun ola bilər, lakin autentik materiallarda istənilən maraq dairəsinə aid mövzu tapmaq mümkündür və dil öyrənilməsi zamanı öyrənənlərə maraqlı mövzularla dili öyrətmək sadəcə pedaqoji xarakter daşıyan materiallarla öyrətməkdən əlbəttə daha üstündür.

5. Öyrənənlərin motivasiyasını artırır – İlk başlarda autentik materiallardan istifadə etmək öyrənənlər üçün çətin görünə bilər. Lakin bir müddət sonra onlarda bu materialların istifadəsi motivasiyanın artmasına səbəb olur. Bunun səbəbi isə, öyrənənlər həqiqi dil materiallarından istifadə etdikləri, həqiqi məlumatlar öyrəndikləri üçün, haqlı olaraq, özlərinin bu dilə həqiqətən inteqrasiya olunduqlarına və dili, həqiqətən öyrənmələrini düşünmələridir.

6. Öyrənənlər o dillə bağlı yeni biliklər əldə edirlər – Öyrənənlər autentik materiallardan istifadə zamanı təkcə yeni bir şey deyil, həmçinin, yeni məlumatlar öyrənirlər. Çox vaxt bu məlumatlar bu dilin istifadə olunduğu yerlə və bu dili istifadə edən insanlarla bağlı olur.

Buna görə də öyrənənlər bu yolla eyni anda iki vəzifə yerinə yetirmiş olurlar. Həmçinin bu proses öyrənənlərin motivasiya artımına səbəb olur.

Autentik materialların dil ilə bağlı olmayan üstünlükləri - Xarici dil tədrisində orijinal materialdan istifadə etmənin bir çox dil üstünlükləri və qeyri-dil üstünlükləri vardır. İndiyə qədər edilən bir çox araşdırmada, öyrənməyə böyük təsir göstərən motivasiyanın, orijinal materialların istifadəsi ilə əhəmiyyətli dərəcədə artdığı ifadə edilir [36]. Bundan əlavə, tələbələrin diqqətini çəkəcək mövzularda orijinal materialların istifadəsi sayəsində tələbələr üçün daha əlverişli bir təhsil mühiti yaradılır. Bundan əlavə, orijinal materiallar istifadə edildiyi auditoriyalarda müxtəlifliyi və təbiiliyi təmin edəcək ki, bu da öyrənməni daha maraqlı edəcək. Orijinal materiallar tələbələri hədəf dilin mədəniyyəti haqqında məlumatlandıracağından, tələbələr öz mədəniyyətlərini hədəf dilin mədəniyyətləri ilə müqayisə edə biləcəklər. Orijinal materiallar dərsliklərdə olmayan ədəbiyyat növlərini ehtiva edir, bu da oxumağı tələbələr üçün daha maraqlı edir. Gündəlik dildə istifadə olunan natamam və nizamsız quruluşlar dərsliklərdə istifadə edilmir. Orijinal materiallarda bu quruluşlarla qarşılaşan tələbələr, hədəf dili real həyatda istifadə edərkən daha inamlı olurlar. Autentik materialların digər üstünlüklərinə aşağıdakıları daxil edə bilərik:

ELT auditoriyalarında istifadə etmək çox qənaətlidir. - Müəllim dil tədrisi üçün istədiyi mövzuya aid materialı internetdən pulsuz, yaxud çox az ödəniş etməklə tapa bilər.

Autentik materiallar hər yerdə mövcuddur. – İnternet, qəzet, media; autentik materialları hər yerdən asanlıqla tapmaq mümkündür.

Dil bacarıqlarını inkişaf etdirmək üçün çox faydalıdır. – Autentik materiallar, ümumiyyətlə, düzgün istifadə olunduqda dilin 4 – dinləmə, danışma, oxuma və yazma bacarıqlarını inkişaf etdirmək üçün çox yararlıdır.

Autentik materiallar öyrənənləri cəmiyyətdəki vəziyyətdən xəbərdar edir. – Əvvəldə də qeyd etdiyimiz kimi, autentik materiallar tələbələri təkcə yeni dillə deyil, həmçinin, onları yeni məlumatlarla xəbərlərlə təmin edir.

Tələbələrin izah və danışma qabiliyyətini artırır. – Məsələn, tələbələr radioda xəbər verilişində gedən dialoqu dinləyirlər və sonra müəllim onlardan həmin eşitdikləri dialoqu şərh etmələrini və öz sözləriylə yenidən canlandırmalarını tələb edir. Buna görə də, autentik materiallar şərh etmə və danışma qabiliyyətinin inkişafı baxımından çox yararlıdırlar.

Tələbələr arasında müvəffəqiyyət hissi yaradır. – Tələbələr autentik materialların istifadəsi ilə dil öyrənərkən, adi dərsliklərin istifadəsi ilə öyrənilən dildən daha çox müvəffəqiyyət hissi keçirirlər. Düzdür, ilk başda bu tam olaraq belə olmur. Autentik materiallar, ilk başda, tələbələr üçün çətin görünür və buna alışmaq üçün tələbələrə müəyyən qədər vaxt verilməlidir. Lakin alışdıqdan sonra tələbələr həm böyük həvəslə, həm də böyük müvəffəqiyyət hissi ilə autentik materiallardan istifadə edirlər. Bunun səbəbi isə budur ki, onlar insanların real həyatda istifadə etdikləri materiallarla işləyərkən özlərinin o dilə, cəmiyyətə inteqrasiya olunduqlarını və dili həqiqətən mənimsədiklərini düşünürlər.

Tədris və öyrənmə prosesini maraqlı edir. – Müəllim tələbələrin tələbatlarına, maraqlarına uyğun istənilən mövzuya dair autentik material tapa bilər. Tələbələr də, əlbəttə, öz sevdikləri mövzu olduğu üçün öyrənmə prosesində daha fəal iştirak edirlər və bu da öz növbəsində tədris və öyrənmə prosesini həm müəllim, həm də tələbələr üçün maraqlı edir.

Orijinal materialların bir çox faydası olduğu üçün, müəllim və tələbələrə tədris və öyrənmə bacarıqlarını artırmalarında çox faydalı olduqları üçün, ingilis dili müəllimləri və tələbələri daha yaxşı nəticələr əldə etmək üçün orijinal materiallardan düzgün istifadə etməlidirlər.

Xarici dil tədrisində orijinal materiallardan istifadənin üstünlükləri ilə yanaşı bəzi çatışmazlıqları da var. Bu çatışmazlıqları aşağıdakı kimi sıralaya bilərik:

İstifadə olunan sözlər və ifadələr öyrənənlərin öyrənilən dildəki hədəflərinə uyğun olmaya bilər – Autentik materiallar istifadə olunmazdan əvvəl öyrənənlərin səviyyəsinə uyğun olub olmadığı müəyyən edilməlidir. Autentik materiallar dili yeni öyrənməyə

başlayan yaxud müəyyən səviyyəyə çatmamış tələbələr üçün əlverişli deyildir. Çünki onlar bu materiallardan istifadə zamanı lazımi dili mənimsəyə bilmir, həmçinin, dil öyrənməyə olan motivasiyalarını itirirlər.

Bəzi materialların hazırlanması müəllimlər üçün əlavə vaxt tələb edir və bu da zaman itkisinə səbəb olur – Autentik materialların istifadəsi dil öyrənmək üçün ən əlverişli üsullardan biridir. Lakin bu materialların axtarılması tələbələrin maraqlarına tələbatlarına dil səviyyələrinə uyğun mövzuların tapılması bunlardan auditoriyada düzgün istifadə olunması – bunların düzgün təşkili çox vaxt tələb edir.

Eşitmə əsaslı autentik materiallardan istifadə zamanı mətnlərdə çox fərqli aksentlər ola bilər, bu da öyrənənlərin beynini qarışdırıb bilər – Öyrənənlərin eşitmə bacarıqlarını inkişaf etdirmək üçün istifadə olunan materiallarda aksentlər müxtəlif ola bilər. Bu isə materialın anlaşılmağına və motivasiyanın itirilməsinə səbəb ola bilər. Buna görə də, materiallar tələbələrə təqdim edilməzdən əvvəl müəllim tərəfindən diqqətlə analiz edilməlidir.

Bəzi materialları anlamaq üçün tələbələr öyrənilən dillə bağlı bəzi məlumatlara sahib olmalıdırlar, hər tələbə də bu məlumatlara malik olmur. Autentik materiallardan istifadə zamanı tələbələr həm yeni bir dil, həm də o dilin mədəniyyəti, insanların yaşayış tərzini, dilin tarixi ilə bağlı yeni məlumatlar öyrənirlər. Bu müsbət haldır, çünki tələbələr eyni vaxtda iki vəzifəni yerinə yetirirlər . Lakin bəzi autentik materiallardan istifadə etmək üçün dillə bağlı müəyyən biliyə malik olunmalıdır, bu isə mənfi cəhətdir, çünki bütün tələbələrin bu məlumatlara malik olması qeyri mümkündür.

5. Autentik materialların istifadəsi tələbələrin müəyyən dil biliyinə malik olmasını tələb edir – Autentik materialları istifadə edə bilmək üçün tələbələr müəyyən dil biliyinə malik olmalıdırlar, çünki bu materiallar onların dil səviyyəsinə görə xüsusi olaraq hazırlanmamışdır, bu materiallarda müxtəlif səviyyələrə məxsus sözlərdən, qəliblərdən istifadə olunur və bunları anlamaq üçün tələbələr müəyyən bir dil səviyyəsinə çatmalıdırlar.

Bütün üstünlükləri və mənfi cəhətləri nəzərə alaraq, üstünlüklərin mənfi cəhətlərdən daha çox olduğunu söyləmək mümkündür. Bu səbəbdən, xarici dil müəllimləri orijinal

materiallardan istifadə etmənin faydalarından mümkün qədər çox faydalanmalı və hədəf dili tədris edərkən çatışmazlıqlardan qaçmağa çalışmalıdırlar.

Bəzi insanlar orijinal materialların, auditoriyada istifadə edildikdə dil öyrənənlər üçün daha maraqlı və həvəsləndirici olduğunu iddia edə bilirlər. Ancaq bəzi araşdırmalar fərqli nəticələr göstərir, belə ki, Peacock, orijinal materialların tələbələrin motivasiyası ilə necə əlaqəli olduğunu öyrənmək üçün bir araşdırma aparmışdır. Təcrübə başlanğıc səviyyədə olan EFL tələbələri üzərində aparılmışdır və tədqiqat vasitələri olaraq müşahidə vərəqlərindən və özünü bildirmə anketlərindən istifadə edilmişdir. Təcrübədə tələbələrin süni materialların orijinal materiallarla müqayisədə daha maraqlı olduğunu bildirdikləri aşkar olunmuşdur [36].

Doğrudur, həm şifahi, həm də yazılı orijinal materiallar öyrənənləri real dil istifadəsi və kontekstlə təmin edir. Lakin onun seçilməsi və istifadəsi müəllimlər üçün çox vaxt problemlər yaradır.

Autentik materialların tələb etdiyi dil səviyyəsi - Müəllimlərin orijinal materiallardan istifadə edərkən tez-tez qarşılaşdıqları dil problemləri səbəbiylə tez -tez ortaya çıxan növbəti sual, autentik materialları auditoriyada hansı səviyyəli tələbələr üçün istifadə etməliyik? Xarici dil tədrisində orijinal materiallardan istifadə etməkdə tələbələrin səviyyəsi də çox vacibdir. Xarici dil tədrisi üçün orijinal materiallardan istifadənin faydaları bir çox araşdırmalarla sübut edilmişdir. Ancaq bu materialların istifadəsi hər səviyyədə hər bir tələbə üçün uyğun olmaya bilər. Bu mövzuda tədqiqatçılar arasında fərqli fikirlər var. Bəzi fikirlər autentik materialların istifadəsinin yalnız orta və qabaqcıl tələbələrlə effektiv olduğunu bəziləri isə əksinə bu materialların həmçinin aşağı dil biliyinə malik olan tələbələrlə də effektiv olduğunu vurğulayır. Həmçinin bəzi fikirlər tədris materialları üçün orijinal materialların istifadəsinin həmişə lazım olmadığı üzərindədir.

Guariento & Morley, aşağı səviyyəli tələbələr üçün autentik materialların istifadəsinin dil bilikləri lazımi səviyyədə alınmadığı üçün demotivasiyaya və məyusluğa səbəb ola biləcəyini bildirir. Daha sonra orijinal materialların istifadəsinin əsasən orta səviyyəli

tələbələr üçün uyğun olacağını iddia edirlər. Bunun arxasındakı arqument, orta səviyyəli tələbələrin kifayət qədər söz ehtiyatına və hədəf dilinin sintaktik quruluşlarına sahib olmamasıdır [51]. Bununla oxşar fikir Beresova tərəfindən də verilir. O, orijinal materialın, əsasən, qabaqcıl tələbələr üçün uyğun olduğunu bildirir. Bu fərqli fikirlərə əsaslanaraq, tələbələrin səviyyəsinə görə istifadə ediləcək autentik materialların növləri və istifadə üsulları düzgün seçilərsə, ən çox fayda əldə edilə biləcəyini söyləmək olar. Bu səbəbdən bu mövzuda ən böyük rol müəllimin üzərinə düşür. Müəllim tələbələrin səviyyələrini, maraqlarını, ehtiyaclarını və nə edə biləcəklərini bilirsə, istifadə etmək üçün ən uyğun orijinal materialları seçə bilər.

Yuxarıda qeyd etdiyimiz kimi, xarici dil tədrisində orijinal materiallardan istifadənin həm üstünlükləri, həm də mənfi cəhətləri var. Bu çatışmazlıqları azaltmaq üçün bu cür materialları düzgün seçmək çox vacibdir. Orijinal materiallar düzgün seçilərsə, xarici dil tədrisi üçün çox faydalıdır. Tədris prosesində tələbələrin xarici dil tədrisinə olan maraq və ehtiyacları ən vacib məsələlərdən biridir. Seçilmiş materialların həm görünüşü, həm də məzmunu tələbələrin diqqətini çəkməlidir. Bundan əlavə, materiallar tələbələrin dil ehtiyaclarına uyğun olmalıdır. Tələbələrin xarici dil səviyyələrindən xeyli yuxarı və ya aşağı olan materiallarla öyrənməsi tədris prosesinə xeyirdən çox zərər verə bilər. Bu səbəbdən, orijinal material seçərkən materialın tələbələrin ehtiyaclarına cavab verdiyini və öyrənənlərin maraqlarına uyğun olub-olmadığını yoxlamaq lazımdır. Hər bir orijinal material hər dərstdə istifadə üçün uyğun deyil. Əsas olan doğru metodu istifadə edərək doğru materialı doğru zamanda doğru tələbəyə təqdim etməkdir. Əlbəttə ki, bir çox başqa meyarlar da istifadə edilə bilər. McGrath orijinal material seçimində istifadə oluna biləcək səkkiz vacib meyardan bəhs edir. Bunlar; tələbənin və dərslinin ehtiyaclarına uyğunlaşma, mövzunun maraqlılıığı, mədəniyyətlərin uyğunluğu, maddi-texniki qiymətləndirmə, idrak tələbi, linqvistik tələbat, keyfiyyət və istifadəyə yararlılıqdan ibarətdir [28]. Xarici dil öyrənmək də xarici mədəniyyət öyrənməyi tələb etdiyi üçün hədəf mədəniyyət tələbələrə düzgün şəkildə köçürülməlidir. Ancaq orijinal materialın mədəni elementlərini diqqətlə araşdırmaq lazımdır, çünki bəzi mədəni fərqlər tələbələrdə mənfi fikirlərə səbəb ola bilər.

Bu səbəbdən istifadə ediləcək orijinal materialın mədəni elementləri tələbələrin mədəniyyətlərinə uyğun olmalıdır. Berardo, orijinal material seçmək üçün yuxarıda göstərilən meyarlara müxtəliflik və təqdimat qabiliyyəti kimi daha iki vacib meyar əlavə edir. İstifadə olunan orijinal materialların həmişə eyni tipdə olması tələbələrin motivasiyasına mənfi təsir göstərə bilər. Bu səbəbdən öyrənənlərin müxtəlif ədəbiyyat növlərindən istifadə etmələri və sənədləri orijinal kontekstdə təqdim etmələri daha maraqlı olacaqdır. Tələbələrin diqqətini çəkən materiallar xarici dilin tədrisinə də böyük töhfə verəcəkdir [2].

Yuxarıda autentik materiallara verilən təriflər autentik materialların müsbət və mənfi cəhətləri haqqında danışdıq. Bəs autentik materialların tədrisi zamanı hansı metodların istifadəsi əlverişlidir? Autentik materialların tədrisi üçün ən yaxşı metod hansıdır? Bizim fikrimizcə autentik materialların kommunikativ dil tədrisi, tapşırıq əsaslı dil tədrisi və leksik yanaşma metodlarıyla tədrisi daha əlverişlidir.

Bizim fikrimizə görə, autentik materiallar ən effektiv şəkildə kommunikativ dil tədrisi metoduyla tədris olunur. Kommunikativ dil tədrisi metodunun ən başlıca məqsədi, tələbələrin ünsiyyət qurmasını təşkil etməkdən ibarətdir. Autentik materialların da ən əsas məqsədlərindən biri, tələbələrin öyrənilən dili anlamalarını və həmin dildən sərbəst şəkildə istifadə etmələrini təmin etməkdən ibarətdir. Autentik materialların istifadəsiylə birlikdə tələbələr dili real şəkildə, real hadisələr əsasında, real dil zəminində öyrənib daha düzgün ünsiyyət qura bilərlər.

Autentik materialların tapşırıq əsaslı dil tədrisi metodu ilə tədrisi də məqsədəuyğundur. Tapşırıq əsaslı dil tədrisinin başlıca məqsədi, tələbələrə müəyyən tapşırıqlar verilməsi və bu tapşırıqların həll olunmasıdır. Müəllim dərsliklərdəki tapşırıqlardan əlavə olaraq, internetdən tapdığı mövzular üzrə yeni tapşırıqlar hazırlayıb tələbələrə təqdim edə bilər. Məsələn, müəllim günün xəbəri olan aktual bir mövzunu orijinal şəkildə tələbələrə təqdim edir, tələbələr bu materialı oxuyur və sonra müəllimin hazırladığı tapşırıqları yerinə yetirirlər.

Son olaraq, autentik materialların leksik yanaşma metodu ilə də tədrisinin əlverişli olduğunu düşünürük. Leksik yanaşma metodunun başlıca məqsədi, tələbələrin müəyyən leksik ifadələrə, birləşmələrə yiyələnməsidir. Bu leksik vahidləri, ifadələri tədris edərkən müəllim autentik materiallardan istifadə edərək yeni sözlərin daha yaxşı yadda qalmasını təmin edir. Həmçinin, tələbələr bu yeni vahidlərin harada və necə istifadə olunduğunu orijinal mətndə gördükdə bunlardan daha düzgün şəkildə istifadə etməyi bacarırlar.

Nəticə olaraq belə düşünürük ki, autentik materialların dil tədrisində istifadəsi düzgün təşkil olunduqda yararlıdır. Yəni, müəllim tələbələrin dil bacarıqlarına, öyrənmə üsullarına və maraq dairələrinə uyğun material seçməyə çalışdıqda tədris prosesi həm müəllim, həm də tələbələr üçün daha maraqlı olur. Həmçinin, autentik materialların istifadəsinin bir çox müsbət və mənfi tərəfləri ilə də tanış olduq. Autentik materialların üstün cəhətlərinin mənfi cəhətlərinə nisbətən üstünlük təşkil etdiyini də öyrəndik, lakin burada vacib bir məqama da diqqət etmək lazımdır; tədris zamanı autentik materialların müsbət və ya mənfi cəhətlərinin üstünlük təşkil etməsi yenə də müəllimdən, onun düzgün mövzu seçməsindən və düzgün metodlardan istifadə etməsindən asılıdır. Beləliklə, bu nəticəyə gəlirik ki, autentik materialların istifadəsinin səmərəliliyi və ya səmərəsiz olması, əsasən, müəllimdən asılıdır.

I I FƏSİL

İngilis dilinin tədrisində autentik materiallardan istifadə zamanı meydana gələn mövcud çətinliklər və onların həlli istiqamətində təklif olunan çalışmalar sistemi

2.1 Problem baxımından program və dərsliklərin təhlili

Xarici dil öyrənənlər üçün autentik materiallar əvəzolunmaz materiallardır. Autentik materialların istifadəsinə dair bir çox fikirləri, həmçinin autentik materialların istifadəsinin bəzi üstünlükləri və çatışmazlıqları barədə də artıq ilk fəslimizdə qeyd etdik.

Autentik materialların tədrisinin səmərəli yolları problemlə bir məsələ olmaqla öz aktuallığını qoruyub saxlayır. Çünki tədris zamanı hər müəllimin öz fərqli yolları və üsulları ola bilər və tədris üsulu bir-birilə eynilik təşkil etmir. Təlimin keçirildiyi mühit, iştirakçıların fərqli olması, təbii ki, autentik materialların tədrisinə, təlimin gedişatında müəyyən dəyişikliklərin edilməsinə səbəb olur. Təlim prosesi bir incəsənətdir, təlimçi isə bir sənətdir.

Xarici dil öyrənilməsində autentik materialların istifadəsinə hər tələbənin fərqli münasibəti vardır. Burada əsasən 2 qrupu diqqətə almaq olar: Birinci qrup autentik materialların istifadəsinin yararlı olduğunu və dərs mühitini daha maraqlı etdiyi haqqında düşüncəyə malik olsa da, bir qismi, əksinə, autentik materialların istifadəsinin yararsız olduğunu, həmçinin, bu materialların istifadəsinin dərs mühitini yorucu və maraqsız etdiyi barədə düşüncələrə malikdir.

Niyə autentik materiallardan istifadə etməliyik? Autentik materialların üstün və həmçinin mənfi cəhətləri barədə 1-ci fəsildə danışmışdıq.

Autentik materialları seçərkən nələrə diqqət etməliyik? Burada diqqət etməli olduğumuz bəzi kriteriyalar mövcuddur. Autentik materialları seçərkən, öncəliklə, müəllim bu sualları cavablandırmalıdır.

Tələbələrə veriləcək olan autentik material və tapşırıqlar həqiqətən onlara lazımdır mı? Burada əsas məsələ mövzuların düzgün seçimidir. Bu mövzular elə mövzular olmalıdır ki, tələbələr bu biliklərdən həyatlarında və ixtisaslarında istifadə edə bilsinlər.

Autentik materialın mövzusu aktualdır mı? Tələbələrə uyğundur mu? Onlar öz biliklərini bu materialdan əldə etdikləri biliklərlə birləşdirə biləcəklər mi?

Tələbələr bu materialı oxuduqdan sonra dildə irəliləyiş əldə etdiklərini hiss edəcəklər mi? Ya bu materialın istifadəsi sadəcə tələbənin motivasiyasını azaldacaq? Bir çox alimin düşüncəsinə, həmçinin, keçirdiyimiz təcrübələrə əsasən deyə bilərik ki, tələbələrə həddindən artıq asan material verdikdə bu onlarda motivasiya azalmasına səbəb olur. Bunun səbəbi isə, tələbənin tapşırığı heç bir çətinlik çəkmədən həll etməsi və bu səbəblə dili mənimsədiyini və artıq öyrənməyə cəhd göstərməyin lazımsız olduğunu düşünməsidir. Bunun əks halında isə, yəni tələbələrə həddindən artıq çətin material verdikdə onlar heç nə bilmədiklərini və əziyyətlərinin boşa getdiklərini düşünürlər və bu da onlarda motivasiya azlığına səbəb olur. Ona görə də, müəllim autentik material seçərkən bu kriteriyaya diqqətlə yanaşmalıdır, material tələbələr üçün nə həddindən artıq asan, nə də həddindən artıq çətin olmamalıdır.

Bu material tələbələrimin tələblərinə birbaşa uyğundur mu?

Bildiyimiz kimi dil öyrənməkdən danışdıqda 4 dil bacarığını, əsasən də, dinləmə və oxumanı diqqətə almaq lazımdır; bildiyimiz kimi dil bacarıqları oxuma, yazma, danışma və dinləmədən ibarətdir. Belə düşünürük ki, autentik materialların istifadəsi zamanı yaranan çətinliklər və onların həlli yolları haqqında ayrıca danışmaq daha məqsədəuyğundur.

Başqa dil bacarıqlarında olduğu kimi oxumada da autentik materiallardan istifadə tələbələr üçün maraqlı sayılır, həmçinin, maraqlı öyrənmə mühiti yaradır. Müəllimin oxu fəaliyyətlərində istifadə olunacaq uyğun orijinal mətnlərin müəyyən edilməsində mühüm rolu var. Müəllim, tələbələrin oxu bacarıqlarının səviyyəsinə uyğun olan nümunə mətnləri

kəşf etməlidir, bundan əlavə, müəllim autentik mətnin mövzusunun proqrama, xüsusilə də, dərs planına uyğun olduğuna əmin olmalıdır. Buna görə də müəllimin mətni auditoriyaya təqdim etməzdən öncə onu yenidən yoxlaması vacibdir, çünki belə olduqda tələbələr oxu fəaliyyətindən həzz alacaq və mətni çətinlik çəkmədən qavraya biləcəklər. Oxumada autentik materialların istifadəsinin bir çox üstünlükləri olsa da, bu mətnlər təhsil məqsədi ilə yazılmadığından tələbələr autentik materialları oxuma fəaliyyətini yerinə yetirərkən bəzi çətinliklərlə üzləşə bilərlər. Buna misal olaraq, mətndə istifadə olunan lüğətləri göstərə bilərik, bunun səbəbi isə autentik oxuma materiallarında lüğətlər, söz ehtiyatı hər hansı bir səviyyəyə görə müəyyən olunmur, bu isə materialları seçərkən müəllim üçün, oxuyarkən isə tələbələr üçün çətinlik yarada bilər. Bundan əlavə, mətnin müəllifi tələbələrə tanış olmayan bəzi atalar sözlərindən də istifadə edə bilər.

Oxumada autentik materialların istifadəsinin səmərəliliyi ilə bağlı İndoneziyanın Padanq şəhərinin özəl universitetinin oxuyub-anlama 2-ci sinfinin nümayəndələri olan 22 nəfərdən ibarət auditoriya ilə tədqiqat aparılmışdır. Tədqiqatın iştirakçısı olan tələbələrin İndoneziyanın fərqli bölgələrindən gəlmiş olmaları onların baza biliklərinin, xüsusilə də, ingilis dili bazalarının fərqli olduğunu bildirir. Yəni bu o deməkdir ki, tələbələrdən bəzilərinin ingilis dilini ibtidai məktəbdən öyrənməsi, bəzilərinin isə ingilis dilini orta və ya yuxarı auditoriyadan öyrənməyə başlaması səbəbi ilə hər bir tələbənin dil bacarıqları müxtəlifdir. Bu tədqiqatda tələbələrdə anket və müsahibə üsullarından istifadə edərək autentik mətni oxuma fəaliyyətində müxtəlif dil bacarıqlarına sahib olan tələbələrin qarşılaşdıqları çətinliklər araşdırılmışdır. Tədqiqat bu cür həyata keçirilmişdir: semestr ərzində tələbələr bir neçə dəfə autentik materialları oxumağa təşviq edilmiş və semestrin sonunda anket sorğu ilə tələbələrin autentik mətn oxuyarkən qarşılaşdıqları çətinliklər aşkar olunmuş, həmçinin, 4 tələbə ilə də müsahibə üsulundan istifadə edilərək tədqiqat sona çatdırılmışdır.

Anket müxtəlif suallar modellərindən ibarət olmaqla 15 sual şəklində yaradılmışdır, çünki müxtəlif sual modellərindən istifadə etməklə tələbələr autentik mətni oxuyarkən

qarşılaşdıqları problemlər daha ətraflı şəkildə təsvir edə bilərdilər. Anketdəki suallar hazırlanarkən hər iki dildən, həm ingilis, həm də indoneziya dilindən istifadə olunmuşdur. Bunun səbəbi odur ki, ilk öncə tədqiqat ingilis dili sinfində və ingilis dili üzrə olduğu üçün ingilis dilindən istifadə etmək formal olaraq vacib sayılırdı, indoneziya dilindən isə tələbələrin anketdəki bütün sualları tam qavramaları və onlara dəqiq cavab verə bilmələri üçün istifadə olunmuşdur. Tədqiqat iştirakçıları kimi seçilmiş “Oxuyub Anlama 2” kursunun tələbələrinə tərtib edilmiş sorğu vərəqləri paylanılır. Tələbələrin düzgün və rahat şəkildə yazma bilmələri, həmçinin, tədqiqatın nəticələrinin dəqiq olması üçün tələbələrə kifayət qədər vaxt verilmişdir. Anketin ən əsas suallarından biri tələbələrdən ingilis dilində orijinal mətnləri oxuyarkən tez-tez qarşılaşdıqları dörd növ problemin seçilməsini tələb edən 11-ci sualdır. Bu sualın nəticələrində autentik mətnlərdə çox vaxt tələbələrin lüğət mənimsənmə səviyyəsinə uyğun gəlməyən və ya tələbələr tərəfindən hələ öyrənilməmiş bəzi xəbər lüğətlərinə rast gəlinəndi və bunun da onların oxuduğu mətni dərk etməkdə çətinlik yaradacağı fikirləri qeyd olunub. Bu problemin həlli yolu olaraq Berardo təklif etmişdir ki, müəllimlər, mühazirəçilər və ya mentorlar orijinal mətndə istifadə olunan dili auditoriyaya təqdim etməzdən öncə yenidən nəzərdən keçirməlidirlər. Biz də Berardonun bu fikri ilə tam şəkildə razılaşırıq, çünki birinci, həmçinin, ikinci fəsildə də qeyd etdiyimiz kimi autentik oxuma mətni seçərkən ən böyük məsuliyyət müəllimin üzərinə düşür və əgər müəllim öz tələbələrinin dil səviyyələrinə uyğun mətn seçə bilirsə, bu artıq müsbət nəticə verir. Buna əlavə olaraq qeyd etmək istəyirik ki, mətndə mürəkkəb dilin və xüsusi terminlərin həddən artıq istifadəsi, həmçinin, mətnin həddindən artıq uzun olması və mətnin tələbələr üçün maraqsız bir mövzu olması da oxuyub-anlamada çətinlik yaradır və tələbələrdə motivasiyanın azalmasına gətirib çıxarır. Sonda belə bir nəticəyə gəlmək olar ki, oxumada autentik materiallardan istifadə zamanı tələbələrin qarşılaşdığı ən böyük problem autentik mətndə həddən artıq çoxlu sayda çətin lüğətin olmasıdır. Bunu tədqiqatın nəticələrinə baxaraq görə bilərik. Belə ki, keçirilmiş tədqiqatın nəticələrinə görə, iştirakçıların 86.4%-i autentik mətni oxumaq və anlamaqda

ən böyük problemin mətndə olan yeni lüğət, həmçinin, mətndə istifadə olunan və tələbələrin lüğət bacarıqlarına tanış olmayan terminlər olduğunu düşünür. Tədqiqat zamanı 22 iştirakçıdan 10-u yaxud 45.5%-i tələbələrə yad olan terminlərin və atalar sözlərinin istifadəsinin autentik mətni anlamada böyük problem yaratdığını bildirir. Bundan əlavə, 22 tələbədən 4-ü yaxud iştirakçıların 18.2%-i autentik mətnin uzun olmasını, mətndə olan cümlələrin sayının və uzunluğunun çox olmasını, yalnız 2 iştirakçı isə mətnin mövzusu maraqsız olduqda mətni oxumağın daha çətin olduğunu bildirib. Anket sorğu ilə bu nəticələr əldə edildikdən sonra tələbələrdən 4-ü ilə müsahibə aparılaraq onların autentik mətndə qarşılaşdıqları ən böyük problemlər üzrə tədqiqat aparılmışdır və nəticə olaraq, bəzi problemlərin həllinə yönəlmiş cavablar üzə çıxmışdır. Belə ki, müsahibədə belə bir həll yolu ortaya qoyulmuşdur ki, tələbələr autentik mətn oxuyarkən qarşılarına çıxan və mənası onlara tanış olmayan hər sözün mənasını lüğətdə axtarmaq yerinə bu sözün mənasını mətnin məzmunundan tapmağa çalışsınlar. Müsahibədə tələbələr bu fikiri irəli sürmüş və bu yolun onların autentik mətni oxumağa daha çox həvəsləndirdiyini qeyd etmişlər.

Dil öyrənilməsində autentik dinləmə materiallarının rolu əvəzsizdir. Dinləmənin tədrisində autentik materiallardan istifadənin bir çox üstünlükləri vardır ki, bu da autentik dinləmə materiallarının dil tədrisində rolunu əvəzsiz edir, lakin bu materialların bir sıra çatışmazlıqları da vardır, hansı ki onlardan ən əsasları aşağıda sadalanmışdır:

Autentik dinləmə materialları dünyadakı real hadisələri əks etdirsə də, bəzən bu materiallar öyrənənlər üçün heç bir məna kəsb etməyə bilər. Yəni bu materiallar müəllim tərəfindən heç bir dəyişikliyə məruz qalmadan tələbələrə təqdim edildikdə və tələbələr üçün maraqlı olmayan mövzu seçildikdə mənfi effekt göstərməsi gözləniləndir. Məsələn, Rusiyada olan tələbələrə Amerika həyatı ilə bağlı ya da Amerikada hal-hazırda aktual olan bir mövzu ilə bağlı autentik dinləmə materialı təqdim olunduqda bu onlar üçün bu məlumatı öyrənməklə heç bir şey qazanmadıqlarını hiss etdirə bilər və buna görə də, material tələbələr üçün maraqsız olmaqla dərsin effektivliyini azalda bilər.

Autentik dinləmə materiallarının ən böyük problemlərindən birisi də, dilin əksər hallarda tələbələr üçün çətin olmasıdır. Bildiyimiz kimi, autentik materiallar tələbə, yaxud hər hansı öyrənən üçün deyil, yerli insanlar üçün hazırlanmış materiallardır və bu da dili öyrənməyə çalışan tələbələrə autentik dinləmə materiallarından istifadə edərkən onlara tanış olmayan sözlərin və ifadələrin çoxluğundan dolayı öyrənmədə çətinlik yarada bilər. Belə hallar çox vaxt dili yeni öyrənməyə başlayan tələbələrdə müşahidə olunsa da, bəzən dili yüksək səviyyədə bilən insanlar üçün də problem yarada bilər.

Bir az əvvəl də qeyd etdiyimiz kimi, autentik dinləmə materiallarının bəziləri məzmununa görə tələbələr üçün əhəmiyyətsiz ola bilər ki, bu da onları lazımsız yerə əlavə məlumatlar öyrənməyə vadar edir və tələbələrin öyrənmə yükünü lazımsız yerə artırır. Bu cür materiallarda rast gəlinən bir çox sözlər və ifadələr materialların kontekstindən kənar, nadir hallarda istifadə olunduğu üçün bunları dinləmək və öyrənmək tələbələr üçün lazımsız fəaliyyət kimi görünür. Məsələn, iki həkim arasında olan dialoqu dinləmək və onların dialoqda istifadə etdiyi ifadələri və sözləri, xüsusilə, terminləri bilmək marketing tələbəsi üçün mənasız bir fəaliyyət kimi görünür.

Son olaraq, autentik dinləmə materiallarında rast gəlinən ən böyük problemlərdən biri də bu cür materialların tapılması məsələsidir. Düzdür, hal-hazırda internetdə, demək olar ki, istədiyimiz hər növ autentik materialı asanlıqla tapa bilərik. Lakin, sözsüz ki, bu materialların da hamısı internetdə mövcud deyildir və həmçinin də, internetin bu cür üstünlüklərinə baxmayaraq, bəzən müəllim öz istədiyi, öz tələbələrinə uyğun materialı, məsələn, gündəlik qəzet materialını tapmaqda ya çətinlik çəkə bilər, ya da ümumiyyətlə onu tapmaya bilər. Ona görə də bu cür vəziyyətlərdə autentik dinləmə materiallarının əldə edilməsi prosesi həm tələbələr, həm də müəllimlər üçün baha başa gələ bilər və ya çox vaxt apara bilər.

Autentik dinləmə materiallarının dil öyrənən tələbələr üçün effektivliyinə və tələbələrin dinləmə zamanı qarşılaşdıqları bəzi problemlərin aşkar olunmasına dair tədqiqat aparılmışdır. İlk öncə dinləmə dərində tələbələrin qarşılaşdıqları problemləri öyrənmək

məqsədlə ingilis dili fakültəsinin ikinci semestr tələbələri ilə müsahibə aparılaraq, sonrasinda isə sorğu anketi əsasında, daha sonra isə tədris prosesi zamanı dinləmə sinfində müşahidə aparılmışdır. Tədqiqata başlanmazdan əvvəl ilkin sınaq olaraq tələbələrin dinləyib-anlama səviyyəsi ölçülmüşdür. İngilis dili bölməsinin ikinci semestr tələbələri ilə autentik dinləmə materiallarından istifadə zamanı tələbələrin qarşılaşdıqları bəzi problemlər müsahibə əsasında aşkar edilmişdir:

a. İlk olaraq tədqiqatda 28 tələbə iştirak etmişdir və tədqiqat iştirakçılarının 60.7%-i autentik material dinləyərkən sözlərin mənasını dərk etməkdə, dinləmə mətninin əsas ideyasını tapmaqda, həmçinin, nəticə çıxarmaqda və sualları cavablandırmaqda problemlərlə üzləşdiklərini bildirmişlər.

b. Tədqiqatda iştirak edən tələbələrin 67,8%-i gündəlik həyatlarında ingilis dilini dinləməyə öyrəşmədiklərini bildirərək autentik dinləmə tapşırıqlarının onlar üçün çətin olduqlarını bildirmişlər.

c. Tədqiqatda iştirak edən tələbələrin 78.6%-i dinləmə zamanı sözləri və cümlələr konstruktiv cəhətdən mürəkkəb olduqda qısa dialoqlardakı əsas mənanı belə başa düşməkdə çətinlik çəkdiklərini bildirmişlər.

d. Tələbələrin 57,1%-i uzun mətn dinləyərkən çətinlik çəkdiklərini əsas mənanı əlavə məlumatları suallara cavabı tapmaqda problem yaşadıklarını vurğulayıblar. Tədqiqatçı tələbələrlə apardığı müsahibədən sonra tələbələrə autentik dinləmə materialına dair sorğu vərəqi təqdim etmiş və tədqiqatın ikinci mərhələdə sorğu anketinin nəticələrinə əsasən dinləyib-anlama ilə bağlı bəzi problemləri aşkar etmişdir:

a) Öncəki tədqiqatda olduğu kimi yenə həmin tələbələrə yəni 28 tələbəyə sorğu vərəqi verilmişdir və tədqiqatın sonunda tələbələrdən 42,8%-inin dinləmə materialı əsasında suallara düzgün cavab verə bilmədiyini aşkar olmuşdur.

b) Nəticələrə əsasən tələbələrin 53.6%-i bir az öncəki müsahibədə qeyd etdikləri kimi dinləmə mətninin ümumi mənasını tapmaqda çətinlik çəkiblər.

c) Sorğuda iştirak edən tələbələrin 57.1%-i dinləmə materialının məqsədini tapmaqda, 67.8%-i isə tədqiqatçının öncədən tələbələrə tapmaları üçün tapşırdığı və mətnin içərisində olan məlumatı tapa bilməyiblər.

Nəticələrdən də gördüyümüz kimi tədqiqatda iştirak edən tələbələr üçün dinləmə mətnində ümumi mənanı tapmaq, mətnin məzmunu ilə bağlı konkret ideyanı tapmaq, ümumiyyətlə, dinləmə materialını anlamaq böyük çətinlik törədir. Bundan sonra tədqiqatçı tədqiqat zamanı tədris-təlim fəaliyyətini həyata keçirərkən tələbələrin dinləyib-anlamalarını təkmilləşdirmək üçün autentik materiallardan istifadə edərək tədqiqata bu şəkildə davam etmişdir.

CƏDVƏL 1. Tədqiqatda keçirilmiş testlərin nəticələri		
Tələbələrin dinləyib-anlama nəticələri		
İlkin sınaq	Post test 1	Post test 2
58.38	70.15	82.28

Cədvəldən də göründüyü kimi tələbələrin dinləyib-anlama üzrə olan orta balları ilkin sınaqdan birinci post-testə və sonuncu sınaqdan sonrakı testə qədər yüksəlmişdir. Bununla tədqiqatçı, dinləmə materialı olaraq autentik materiallardan istifadənin tələbələrdə dinləyib-anlamayı təkmilləşdirmək üçün təsirli olduğunu göstərmişdir. Yəni tədqiqatın nəticələrindən də göründüyü kimi, müsahibədə tələbələrin qeyd etdikləri və sorğuda tələbələrin rastlaşdıqları çatışmazlıqların həlli olaraq dinləyib-anlamada autentik materiallardan düzgün istifadə olunarsa, bu problemlərin çoxu aradan qaldırıla bilər.

Bir digər dil bacarığı olan danışıqda da autentik materialların istifadəsi əvəzəvəzədir, lakin hər dil bacarığında olduğu kimi danışıqda da orijinal materialların istifadəsinin bəzi çatışmazlıqları vardır.

İlk öncə danışıq dərslərində istifadə olunan materiallar, əsasən, dinləməyə və videolara əsaslandığı üçün universitetin bunları təmin edə bilmə imkanı olmalıdır və əgər elə bir

şərait yoxdursa, bu vəzifə yenə də müəllimin üzərinə düşür və bu da əlavə vaxt və vəsait tələb edir.

İkinci olaraq müəllim danışıq üçün hər dərs tələbələrin diqqətini və marağını çəkmək üçün yeni autentik materiallardan istifadə etməlidir və bu da müəllimin orijinal materialları tərtib etmək və ya axtarmaq üçün daha yaradıcı olmasına səbəb olur.

Danışıq və ya dinləmə üçün auditoriyada səs dinləmək, yaxud video izləmək bəzən auditoriyanın nisbətən səs-küylü olmasına səbəb olur ki, bu da orijinal materialların danışıqda istifadəsinin çatışmazlıqlarından sayıla bilər və bu zaman da təlim prosesinin düzgün şəkildə həyata keçirilməsi üçün müəllim auditoriyadakı vəziyyəti idarə etməlidir.

Danışıqda autentik materialların istifadəsi zamanı tələbələr təlim prosesinə daha maraqla və diqqətli yanaşır, bu materiallar auditoriya şəraitini tamamilə dəyişdirərək onu daha maraqlı və daha faydalı hala gətirir. Fəaliyyətlər video izləmək, qrup və cütlük müzakirəsi aparmaq, təqdimat şəklində aparıla bilər.

Autentik materiallar tək-cə tələbələrin nitq bacarıqlarına deyil, bununla birlikdə, onların dərsə olan münasibətinə də təsir göstərir. Tələbələr müzakirə nəticəsində öz fikirlərini qrup yoldaşları və müəllimlərlə bölüşə bilər, həmçinin, başqalarının fikirlərinə hörmətlə yanaşa bilmə, qrup şəklində işləyərək birlikdə işləmək bacarıqlarına da yiyələnə bilərlər. Göstərilən nəticələrdən yola çıxaraq deyə bilərik ki, müəllim nəzarəti ilə və düzgün şəkildə tətbiq olunduqda autentik materiallar hər dil bacarığında olduğu kimi danışıqda da çox yararlıdır.

2.2 Çalışmalar kompleksi

Autentik materiallardan istifadə etməzdən öncə onların nə olduqlarını, onlardan necə istifadə edə biləcəyimizi və nə üçün istifadə etməli olduğumuzu bilməliyik. İlk öncə bu sualı cavablandıraraq: Autentik materiallar nədir və nə üçün onlardan istifadə etməliyik?

Orijinal yaxud autentik materiallara hədəf dilin ana dilində danışanları üçün yaradılmış və xüsusi olaraq dilin öyrədilməsi üçün nəzərdə tutulmayan hər şey – menyular, afişalar, küçə nişanları, xəbərlər, məqalələr, bloqlar, TV şouları və s. daxildir.

Autentik materiallardan niyə istifadə etməliyik sualına isə birdən çox əsaslı cavab vardır. Orijinal yaxud autentik materiallar qeyri-əsl və xüsusi olaraq, tədris üçün hazırlanmış materiallardan daha maraqlı və cəlbedici olur, çünki onlar tez-tez tələbələri real həyatla tanış edirlər. Autentik olmayan materiallar daha strukturlaşdırılmış olurlar və bu materiallarda lüğət tələbələrin səviyyəsində olsa da, autentik materiallar tələbələri real dil və mədəniyyətlə tanış edəcəkdir. Bu isə dil öyrənmədə vacib faktordur, çünki dil realdır, bu isə o deməkdir ki, dil auditoriya daxilini deyil, xarici dünyanı əks etdirir və bu tələbələrin auditoriyadan kənarında qarşılaşacaqları bir şeydir.

Sözsüz ki, bizim hələ də dərsliklərə, PDF sənədlərə, lüğət siyahılarına və s. kimi qeyri-orişinal dil tədris materiallarına ehtiyacımız var, çünki tələbələr hələ də bu materiallarda olan yararlı məlumatlardan yararlanırlar və yararlanmağa da davam edəcəklər, lakin autentik materiallar maraqlı olmaqla birlikdə tələbələrin aktiv iştirakını da təmin edir ki, bu da dil öyrənmədə ən vacib faktorlardan biridir.

Autentik materiallar həm də tələbələrin, əsasən də, öyrənmədə “ilişib qalan” və heç bir irəliləyiş əldə etməyən tələbələrin özünə inamını artırır. Əslində bu tələbələrin irəli gedə bilməməsinin səbəbi, onların qeyri-autentik materiallarla keçirilən dərslərin məqsədyönlü olmadığını hesab edirlər. Lakin bu tələbələrlə autentik materiallardan istifadə etdikdə həmin tələbələr növbəti səviyyəyə keçə biləcəklər, yəni irəliləyə biləcəklər, çünki bu materialların uğurlu istifadəsi onlarda öz bacarıqlarına inam yaradır və bunun sayəsində onlar yeni bilikləri tez bir zamanda mənimsəyib istifadə edə bilirlər.

Autentik materiallardan istifadə etməzdən öncə müəllimlər olaraq diqqətə almalı olduğumuz bəzi məqamlar vardır:

Öncəliklə tələbələrimizin dil səviyyəsini unutmamalıyıq və autentik material seçərkən onların dil səviyyəsinə uyğun material seçməliyik. Məsələn, yeni dil öyrənməyə başlayan tələbələrdən dünən çap olunmuş autentik material olan qəzeti oxumalarını və analamlarını gözləmək mənasızdır. Ona görə də, bu biz müəllimlər olaraq diqqət etməli olduğumuz ən vacib faktordur.

Daha bir diqqət edilməli məqam olaraq autentik materialın daxilində olan yeni sözlər tələbələrə daha sonra dili istifadə edərkən lazım olacaq mı, mətndə olan öncədən öyrənilmiş sözlər tələbələrin mətnin ümumi mənasını anlamağa yardım edəcək mi kimi suallara cavab tapdıqdan sonra materialın tələbələrə təqdim edilməsidir.

Bunlardan əlavə, tələbələri autentik materiallardan istifadəyə hazırlamaq və onların maraq dairələrini öyrənmək üçün ilk öncə onlardan dili nə üçün öyrəndiklərini, məqsədlərinin nə olduğunu soruşmaq lazımdır. Bu yolla həm tələbələr dil öyrənərkən öz maraqlarını diqqət mərkəzində saxlayacaqlar, həm də müəllim olaraq biz də istifadə edə biləcəyimiz autentik materialların növləri haqqında aydın təsəvvürə malik olacağıq. Lakin burada bir nüansa da diqqət etmək lazımdır. Düşünsək ki, tələbələrin bir qismi gələcəkdə həkim olmaq arzusundadır, onlara bu peşəyə aid autentik materiallar təqdim etmək, şübhəsiz, arzuolunandır, lakin bu tələbələrin gələcək həyatlarında maşın almaq, bank hesabı açmaq, restoranda sifariş vermək kimi fəaliyyətlərlə də məşğul olacaqlarını düşünsək, bunlarla bağlı autentik materialların da istifadəsinin vacib olduğunu anlayırıq. Bu həm onlara dili daha yaxşı və lazımı sahələrdə öyrənməyə kömək edəcək, həm də onlarda müəllimin onlara əlavə diqqət və qayğı göstərdiyi hissini yaradacaqdır.

Müəllim auditoriyaya daxil olduğu andan etibarən, xüsusilə, autentik materialların istifadəsindən öncə tələblərinin ayrı-ayrılıqda dil bacarıqlarına bələd olmalı, tələbələrinə fərdi şəkildə yanaşmalı, onların dil ehtiyaclarına, həmçinin tədris məqsədlərinə ayrılıqda diqqət etməlidir.

İndi isə yeni dil öyrədərkən auditoriyada istifadə edə biləcəyimiz səmərəli çalışma yollarından bəhs edək. Dilin hansı bacarığını inkişaf etdirməkdən tələbələrin ehtiyaclarından və s. asılı olaraq istifadə edə biləcəyimiz bir çox autentik materiallar mövcuddur.

1. Jigsaw reading - Bu üsul tələbələrin qısa müddət ərzində böyük həcmdə olan oxu materialını bitirmək üçün və şifahi ünsiyyət bacarıqlarını inkişaf etdirmək üçün faydalı bir üsuldür. Burada tələbələr bir-birləri ilə əməkdaşlıq edir, bir-birlərinə oxuduqlarını başa düşüb-düşmədiklərini yoxlamaq üçün suallar verib bir-birləriylə qarşılıqlı əlaqədə olurlar. Bu cür materiallar istənilən mövzuda və istənilən dil bacarığına malik tələbələrdə istifadə oluna bilər, çünki bu materialları müxtəlif səviyyə və öyrənmə sahələrinə asanlıqla uyğunlaşdırmaq mümkündür. Öncəliklə, bu materialı verməzdən əvvəl dərsin gedişatını məlumatları müəyyənləşdirək.

Dil məqsədləri: Jigsaw reading-də dilin məqsədləri oxu bacarıqlarını inkişaf etdirmək və dinləmə bacarıqlarını təkmilləşdirməkdir.

Materiallar: Bir mövzuya aid uzun bir mətn parçası götürərək onun hissələri tələbələr arasında bölüşdürülə bilər.

Vaxt: Vaxt mətnin uzunluğundan və çətinlik səviyyəsindən asılı olaraq dəyişə bilər, lakin bu vaxt təxminən 20-30 dəqiqəni əhatə edir.

Prosedurlar - Dərsin gedişatı 5 addımdan ibarətdir:

Addım 1: Əvvəl də qeyd etdiyimiz kimi mətn hissələrə və daha sonra isə mətnin hissələrinə uyğun şəkildə tələbələr qruplara bölünür. Yəni məsələn, mətn 5 hissəyə bölünübsə, tələbələr də 5 nəfərdən ibarət qruplara bölünür ki, hamı bir hissəni oxuyaraq aktiv iştirak etsin.

Addım 2: Mətnin hissələrini hər qrupda müvafiq tələbələrə paylayırıq və tələbələrə mətni 2 dəfə oxuya bilmək üçün müəyyən vaxt təyin edirik.

Addım 3: Tələbələrdən oxuduqları hissəyə uyğun olaraq ekspert qrupları yaratmalarını tələb edirik. Məsələn auditoriyada 5 qrup var və hər qrupda 5 nəfər var və hər qrupda bir nəfər mətnin birinci hissəsini oxuyub. Mətnin birinci hissəsini oxumuş tələbələr ayrıca ekspert qrupu yaradır və mətnin birinci hissəsi haqqında danışıb onu müzakirə edirlər. Hər bir ekspert qrupundakı tələbələr öz bölmələrindəki fikirləri ümumiləşdirir, tapşırılmış və ya oxuyarkən tərtib etdikləri suallara cavab verir, öz fikirlərini vurğulayır, başqalarının fikirlərini dinləyir mətni başa düşdükələrini yoxlayır, yeni lüğəti nəzərdən keçirir və geri qayıdanda təqdim edəcəkləri məlumatlar üzərində işləyirlər.

Addım 4: Tələbələr əvvəlcədən yaradılmış olan öz qruplarına qayıdırlar və oxuduqları, ekspert qrupları ilə müzakirə etdikləri hissələri öz qrupları ilə bölüşüb, müzakirə edib fikirlərini ümumiləşdirirlər.

Addım 5: Müəllim qrup formasında tələbələrlə mətni müzakirə etdikdən sonra onların mətni anlayıb-anlamadıqlarını, nə dərəcədə anladıqlarını və bu məndən nə nəticə çıxardıqlarını müəyyənləşdirir.

Jigsaw Vocabulary - Bu tapşırıq birinci tapşırıqla oxşarlıq təşkil edir, lakin fərq bundan ibarətdir ki, birinci tapşırığı tələbələr mətni anlamaq üçün istifadə edirdilər, lakin bu tapşırıqda əsas məqsəd yeni lüğətin, sözlərin dərinədən öyrənilməsidir. Dərsin gedişatına nəzər salaq:

Dil məqsədləri: Söz ehtiyatının yaradılması, müzakirə bacarıqlarının inkişaf etdirilməsi

İstifadə ediləcək materiallar: Lüğət siyahısı

Vaxt: 15-20 dəqiqə

Prosedurlar – Dərsin gedişatı 4 addımdan ibarətdir:

Addım 1: Tələbələri qruplara bölürük, hər qrupa müxtəlif yeni sözlər listi veririk və bu sözləri dərinədən araşdırmalarını, verdiyimiz lüğət listini doldurmalarını, bitirdikdən sonra

isə sözlə bağlı tapdıqları məlumatları auditoriyada olan digər tələbələrlə, yeni qruplarla bölüşmələrini tələb edirik.

Addım 2: Tələbələr yeni lüğət listi ilə bağlı yeni məlumatlar, onların müxtəlif kontekstlərdə müxtəlif mənalarda işlənməsi ilə bağlı məlumatlar əldə etdikcə onları digər tələbələrin anlayacağı izahlı şəkildə qeyd edirlər.

Addım 3: Araşdırma bitdikdən sonra hər qrup öyrəndikləri məlumatları digər qrup nümayəndələri ilə bölüşür və yeni məlumatları öyrənən qrup nümayəndələri müəllimin verdiyi tapşırıq listini müvafiq şəkildə yerinə yetirir, bununla birlikdə, sözlərin yeni mənalarını və işlənmələrini öz lüğətlərinə əlavə edirlər.

Addım 4: Sonda tələbələr tapşırığı bitirdikdən sonra qruplarla və fərdi şəkildə yeni sözləri müzakirə edir, onlarla bağlı cümlələr quraraq biliklərini tam mənimsəyirlər və tapşırıq sona çatır.

Sorğu-sual texnikaları – Bu ən sadə üsullardan biri sayıla bilər, bunun səbəbi isə odur ki, əslində, bu üsul bizim çoxdan tanış olduğumuz bir üsuldur - bu üsul hər zaman istifadə etdiyimiz dərs izahı zamanı verilən sualları əhatə edir. Lakin müəllim tələbələrə daha yaxşı anlama üçün suallar verərkən çox vaxt auditoriyanın sadəcə bir qismi aktiv iştirak edir. Bunun qarşısını almaq üçün isə bir sıra şeylər vardır. İlk yol odur ki, müəllim sualların verilmə tərzini dəyişdirərək auditoriyanın daha bir qismini aktiv sual-cavabda iştirak etməyə təşviq edə bilər. Həmçinin, material izahı zamanı vaxtaşırı tələbələri çağırmaq, bəzən onlara öz şəxsi düşüncələri barədə suallar vermək onların diqqətini çəkməyə bilər. Təbii ki də, bunun da mənfi cəhətləri vardır, belə ki, bəzi tələbələr qrup qarşısında danışmaqdan çəkinir və buna görə də birdən-birə sual qarşısında qaldıqda “dona” bilər. Buna görə də ən yaxşı metod əvvəlcə sualı vermək, 10-15 saniyə, əgər sual mürəkkəb olarsa, daha çox vaxt verərək sual üzərində düşünməyə icazə vermək və bundan sonra hansısa bir tələbədən suala cavab verməyini tələb etməkdir. Başqa effektiv yol olaraq material izah edildikdən sonra materialla bağlı maraqlı suallar çıxarıb müəyyən, yəni

“passiv” tələbələrə gələn dəfə bu suallara cavab tapmalarını və həmin cavabları müəllimlə və digər tələbələrlə bölüşməyi tələb etməkdir. Və son olaraq, müəllim sualı auditoriyanın müəyyən bir qisminə, yəni passiv hissəsinə yönləndirərək cavab vermələrini gözləyir və sonda bu tələbələrdən ən azından biri yaxud, bir neçəsi aktivlik göstərir.

Tapşırıq 1 - Oxuma mətni “Goat and Bear” - Bu mətn B2+ tələbələri üçün nəzərdə tutulmuşdur və mətn vəhşi heyvanlar və adından da görüldüyü kimi, əsasən, keçi və ayı haqqındadır. Mətn aşağıda təqdim olunmuşdur:

“Apex predators make it to the top by being the most efficient hunters in their domain, but every now and then an underdog crops up to disrupt the food chain. Such an example played out on the mountains of Burgess Pass in Yoho National Park, where Parks Canada retrieved the body of a female grizzly bear. Such a creature would usually be the slayer rather than the slain, and most surprisingly of all the assailant turned out to be a goat.

The battle took place sometime before September 4 after which Parks Canada was made aware of the presence of a carcass. Bodies such as these need to be removed as they can otherwise lure in wildlife that could put visitors to the pass at risk.

The discovery of a slain bear merits a forensic investigation to determine the cause of death, and so a necropsy was conducted on the animal. During the examination, staff noticed that the fatal wounds were at the base of the bear’s neck and in its armpits. The attack sites might sound random to the uninitiated, but to experienced park rangers, this was the work of one extremely lucky mountain goat.

“When grizzly bears attack, they tend to focus on the head, neck, and shoulders of the prey, usually from above,” Alison Biles, Public Relations and Communications Officer for Parks Canada, told IFLScience. “In turn, the defensive response of mountain goats would be to protect themselves using their sharp horns.”

“Grizzly bear predation of mountain goats is relatively common and significant goat activity was observed in the immediate area. In this case, it appears that the mountain

goat was able to defend itself. While rare, other cases of mountain goats defensively killing bears have been reported in the past, which is not completely surprising since mountain goats are strong animals that are well-equipped to defend themselves,” Biles said.

A similar David and Goliath tale played out in Maine last year when a bald eagle was found dramatically spread-eagle (pun intended) and facedown, murdered, in a lake. The suspect proved to be a loon chick that had managed to pierce the eagle’s heart with its pointy beak before succumbing to its injuries.

While such animal battles make for great stories, they also demonstrate that you never know who’s going to win in even seemingly unfair fights. A poll earlier this year revealed that 7 percent of men surveyed believed they could take down a grizzly bear, a result which has seldom been reflected in reality. With that in mind, it’s best to give any wildlife murder scenes a wide berth as you never know who might be watching.

“Safety is Parks Canada’s top priority,” said Biles. “If visitors encounter a carcass on the landscape, they should leave the area immediately and report the location promptly to Parks Canada. Carcasses attract carnivores and other wildlife that may act aggressively to protect it as a food source.”

Autentik mətni oxuduqdan sonra tələbələrə yeni söz və ifadələrlə bağlı aşağıdakı tapşırıqları veririk:

1. Find words or phrases in the text to match these definitions:

Animals at the top of the local food chain. – APEX PREDATORS

Someone in a game or fight who has little chance of winning. – AN UNDERDOG

A killer. – SLAYER – assailant – an attacker

The dead body of an animal. – CARCASS

Attract. – LURE IN

Where your arm meets your chest. – ARMPITS

People without experience. – THE UNINITIATED

A person who patrols and maintains a national park. – PARK RANGER

To have the tools to do something. – BE WELL-EQUIPPED

2. Complete the collocations from the text:

MAKE it to the top

Every NOW and then

Such AN example

The assailant TURNED out to be a goat

The battle took PLACE sometime before September 4

Parks Canada was MADE aware of the presence of a carcass.

Put visitors at RISK

An investigation to determine the cause of DEATH

3. Complete the sentences with one of the collocations:

The police still aren't sure of the CAUSE OF DEATH

I don't go out often but EVERY NOW AND THEN I like to meet up with friends and let my hair down.

His carelessness PUT everyone on board the ship AT RISK, it can't happen again.

I have been MADE AWARE OF some complaints that customers have made and I would like to address them.

The match will TAKE PLACE tonight at the usual address.

To MAKE IT TO THE TOP in this industry you have to work very hard and get lucky.

We thought it was a shark under the boat but TURNED OUT TO BE a piece of rubbish.

Tapşırıq 2

Hazırlıq mərhələsi: Bu tapşırıq növü eyni ana dilini paylaşan və dil bacarıqları yüksək olan tələbələr tərəfindən yerinə yetirilə bilər. Müəllim tələbələrin oxuduğu yaxud, onlara tanış olmayan bir romandan ən azı bir “delexic” sözün bir neçə fərqli mənada işləndiyi qısa parça tapmaqlarını tapşırır. (get/got – get lost, get a letter, got to go)

Discourse type	Novel/story - section/s
Communicative purpose	Engaging
Authentic task type	Analysis
Level 6 up	
Aim: To raise insight into the versatility and meaning of delexical words (e.g. go, get/got, make) through double translation.	

Proseslər:

1. İlk öncə auditoriyada olan tələbələri bir neçə nəfərdən ibarət kiçik qruplara bölürük;
2. Tələbələri daha yaxşı anlamaları və tapşırıqları daha yaxşı etmələri üçün bəzi “deleksik” feillərlə tanış edirik

Məsələn:

take - take a shower, take a photo, take a chance

have - have a conversation, have an argument, have a rest

get - get lost, got to go

do - do my hair, do the cooking

make - make noise, make a promise, make a suggestion

go - go swimming, go for a walk

3. Tələbələr onlara verilmiş feillərin işləndiyi mənaları qrup şəklində araşdırır və müzakirə edirlər.

4. Tələbələr qrup şəklində feillərin işləndiyi mənaları taparkən müəllim qruplara başçılıq edərək onların əlavə suallarını cavablandırır.

5. Qruplar üzərində işlədikləri feillərin və ifadələrin mənalarını öz ana dillərinə tərcümə edirlər.

6. Qruplar feillərin ifadələr şəklində öz dillərinə tərcümə etdikdən sonra onları yenidən ingilis dilinə tərcümə edirlər, çünki bəzən sözlər və ifadələri bir dilə tərcümə edib yenidən əvvəlki dilə tərcümə etdikdə fərqli mənalar yarana bilər. Məsələn, ingiliscə ifadə olan “I don’t get it” serb dilinə tərcümədə “ne kapiram” olaraq tərcümə olunur, lakin onu yenidən ingilis dilinə tərcümə etdikdə tamamilə əks mənada, “I have understood” kimi tərcümə olunur.

7. Bütün qruplar öz araşdırmalarını bitirdikdən sonra hər bir qrup öz nəticələrini digər qruplarla bölüşür və müzakirə edirlər.

Bu cür şəkildə oxu materiallarının, xüsusilə, romanların dil öyrədilməsində autentik material olaraq istifadəsi yararlı olmaqla bərabər tələbələrə bu materialları sevdilərək onlarda oxuma vərdişləri yarada bilər.

Tapşırıq 2 – Qəzet fotosəkilləri

Discourse type	Newspaper photographs
Communicative purpose	Engaging/provocative
Authentic task typology	Inferencing
Level 2 up	
Aim: To draw inferences and stimulate discussion based on newspaper photographs.	

Hazırlıq mərhələsi:

Bu cür autentik tapşırıqlar pre-intermediate və intermediate dil səviyyəsinə malik olan tələbələr üçün uyğundur.

Müəllim ilk öncə araşdırdığı və tələbələrin dil səviyyəsinə həmçinin maraqlarına uyğun gələn bir qəzətdən təcüblü və ya şokedici fotosəkillər kəsib təqdimat üçün hazırlayır.

Prosedurlar:

1. Müəllim əvvəlcədən tapdığı fotosəkilləri əgər öz formatında bütün tələbələr görə biləcəksə, orijinal formatında, əgər tələbələr görməkdə çətinlik çəkərsə, onu müəyyən qədər böyüdüb o şəkildə auditoriyaya təqdim edir.

2. İlk öncə, müəllim tələbələrə şəkilə baxaraq burada nə baş verdiyini, şəkildəkilərin kim, buranın hara olduğuna dair suallar verərək təxmin etmələrini istəyir və bu mövzuda müzakirə aparılır.

3. Müəllim tələbələrdən şəkillər baxaraq orada olan insanların emosional vəziyyətlərini məsələn şəkildə olan insan xoşbəxt və ya qəmgin və ya utancaq olması və bunun səbəbləri barədə sual verir və birlikdə bu barədə danışılır.

4. Müəllim tələbələrdən şəkilə baxarkən nələr hiss etdiklərini və necə hiss etdiklərini, bunun nədən qaynaqlandığını soruşur. Bu hissədə isə tələbələr şəkildə olan insanların deyil, özləri şəkilə baxdıqda yaranan hislərini, məsələn, qorxu, qısqanclıq, əsəb, xoşbəxtlik öz sözləriylə ifadə etməyə çalışır.

5. Müəllim və tələbələr birlikdə qəzet etikasından yəni, bu insanların şəkillərinin bu cür mətbuatda çıxmasının və s. suallar üzərində düşünüb müzakirə etdikdən sonra öz ölkələrində olan mətbuatla həmin mətbuat yəni qəzet növü barəsində danışib öz mətbuatları ilə onu müqayisə edirlər.

2.3 Eksperimentin təşkili, aparılması və nəticələri

Eksperimental hissə autentik materialların səmərəli şəkildə istifadəsi və onun yaratdığı nəticələrə həsr olunmuşdur. Biz eksperimenti Azərbaycan Dillər Universitetində tədris təcrübəsi zamanı 2021-2022-ci tədris ilinin ikinci yarımilində tətbiq etdik. Tədris təcrübəmiz zamanı ingilis dilində “İngilis dilinin tədrisi metodikası” üzrə dərslərində iştirak etdiyimiz 3-cü kurs tələbələri olan 301a/b qrupları üzərində öz təcrübələrimizi həyata keçirdik. Eksperimentin ilkin mərhələsində təcrübə aparılan qrupları 16 tələbə nəzarət qrupunda olmaqla və 16 tələbə eksperiment qrupunda olmaqla 2 qrupa böldük. Ümumilikdə, eksperimentdə 32 tələbə iştirak etmişdir. Eksperiment 3 hissədən; müəyyənədicisi, öyrədici və yoxlayıcı hissələrdən təşkil olunmuşdur. Bu mərhələlər aşağıdakı şəkildə öz əksini tapmışdır :

1. Tədrisin bakalavr mərhələsində təhsil alan təcrübə qruplarında tələbələrin dil dərslərinin müşahidə olunması;
2. Təcrübə qruplarında iştirak edən tələbələrə təcrübə aparılan mövzu ilə bağlı materiallar və mətnlər verərək öyrədici mərhələni həyata keçirmək;
3. Tələbələrin birinci mərhələdə qazanılmış nəticələr sayəsində keçmiş nəticələri ilə son nəticələri arasındakı fərqlilikləri müəyyən etmək və yoxlamaq.

Eksperiment üçün tələbələr 2 qrupa bölünərək birinci qrupa 2 həftə boyunca hər gün ən azından 10 dəqiqə verilmiş olan autentik dinləmə materiallarından istifadə etmək, dinlədikləri materialları yenidən canlandırmaq və oradakı sözlərdən mümkün olduqca öz danışıqlarında istifadə etmək; ikinci qrupa isə ənənəvi şəkildə dərslərinə davam etmək tapşırıldı. Müşahidələrimizə əsasən, birinci qrup autentik dinləmə materiallardan istifadənin ilk mərhələlərində, əsasən, ilk 2-3 gün ərzində çətinlik çəkdilər və bəzi tələbələrdə demotivasiya aşkarlandı. Lakin artıq 3 və 4-cü gündən etibarən onlar nisbətən daha həvəsli şəkildə dinləməyə və o sözlərdən daha həvəslə öz dillərində istifadə etməyə

başladılar, lakin bəzi tələbələrdə yenə də çətinliklər mövcud idi. Motivasiya artımı baş verən tələbələr, əsasən, gündəlik həyatlarında da ingilis dilindən istifadə etməyə cəhd göstərən və ingilis dilində videolar izləyərək özünü inkişaf etdirməyə çalışan tələbələr idi. Artıq 1 həftə sonunda təcrübə qrupunda olan tələbələrin çox qismi autentik materiallardan həvəslə istifadə edir və bunun, həqiqətən də, onlar üçün effektiv olduğunu vurğulayırdılar.

Tələbələr ikinci həftənin birinci həftədən qat-qat asan olduğunu, artıq autentik materialların istifadəsinə alışdıqlarını vurğulayır və bu materiallarla onlar həqiqətən dili öyrənə bildiklərini qeyd edirlər; 2-ci həftənin sonunda təcrübə qrupunun artıq əksəriyyəti autentik materiallardan daha rahat şəkildə istifadə edirdilər. Eksperimentin sonunda dinləmə və yamsılama vərdişlərindən qaynaqlanaraq birinci qrupun danışıq və tələffüzündə, həmçinin, söz ehtiyatında müsbət mənada dəyişikliklər müşahidə olundu.

Eksperimentin nəticələri göstərir ki, birinci qrup, yəni təcrübə qrupunda iştirak edən tələbələr ikinci qrup tələbələrindən müsbət mənada fərqlənirdilər. Bir həftə ərzində, öncəliklə, onlarda autentik materialların istifadəsinin çətin olduğu düşüncəsiylə demotivasiya yarandı, lakin bir müddət sonra onlar autentik materialların əslində digər materiallardan daha maraqlı və effektiv olduğunu bildirərək autentik materiallar yardımıyla öyrənməyə daha həvəsli yanaşmağa başladılar. Bu hal gözlənilən idi, çünki birinci və ikinci fəsillərdə də qeyd etdiyimiz kimi, autentik materiallar ilk başda tələbələr üçün çətin və maraqsız görünə bilər, lakin onlar bu materiallardan istifadə etdikcə daha da həvəslənirlər və bu hal təcrübə qrupunda da müşahidə olundu. Bunun səbəbi isə odur ki, tələbələr autentik material istifadə edərkən əslində həqiqi dilə və dilin istifadə olunduğu mədəniyyətə məruz qaldıqlarını hiss edirlər və bu da onları həqiqi dilə məruz qalaraq yiyələndikləri düşüncəsiylə daha da ruhlandırır, motivasiya artımına səbəb olur.

Eksperimentin bu qədər qısa müddət davam etməsi və bu qədər qısa vaxtda bu qədər müvəfəqiyyət qazanılmasının da təsadüf olmadığını düşünürük. Belə ki, eksperimentdə iştirak edən tələbələrin hər biri universitetə yüksək balla daxil olmuş, öyrənməyə həvəsli

tələbələr idi, ona görə də, bu eksperiment bu qədər qısa müddətdə öz effektini göstərə bildi. Lakin bu hər zaman belə olmaya bilər. Beləliklə, unutmamalıyıq ki, hər bir tələbənin autentik materialların istifadəsinə alışma müddəti fərqli ola bilər; bu onların şəxsi bacarıq, xüsusiyyət, maraq və istəklərindən asılıdır.

Eksperimentimizin nəticələrinə əsasən deyə bilərik ki, qısa müddət olan 2 həftə ərzində birinci qrupla ikinci qrup arasında müəyyən dəyişikliklər müşahidə olunurdu. Həmçinin, birinci təcrübə qrupunda iştirak edən tələbənin 2 həftə öncəki danışmaları, tələffüzləri və istifadə etdikləri sözlər də müsbət mənada dəyişikliyə məruz qalmışdır. Beləliklə, bu qədər qısa müddət ərzində belə tələbələrdə bu qədər müsbət effekt olduğunu görərək də autentik materialların dil öyrənilməsində istifadəsinin çox yararlı olduğunu təsdiqləyə bilərik.

Nəticə

Bu yazının məqsədi dilin öyrənilməsi zamanı autentik materiallardan istifadənin səmərəli yollarını araşdırmaqdan və təhlil etməkdən ibarət idi. Buna görə də, ilk növbədə, autentik material anlayışını, onun haqqındakı müxtəlif fikirləri aydınlaşdırmaq və müəyyən etmək, onunla bağlı bəzi mühüm və mübahisəli məsələləri müzakirə etmək lazım idi. Ardıcıl olaraq, dil öyrənilməsində istifadə olunan müxtəlif növ materiallardan və onların autentik materiallarla müqayisəsindən danışıldı. Burada isə məsələlərdən ən çox mübahisəyə və mübahisəli fikirlərə səbəb olan autentik materiallarla ənənəvi dərsliklərin istifadəsi haqqında olan fikirlər idi. Dil öyrənilməsində bir çox materialların istifadə olunduğunu və bunların ən əsaslarının ənənəvi dərsliklər və autentik materiallar olduğunu öyrəndik. Autentik materiallar dili öyrənmək istəyən tələbələr üçün deyil, dili gündəlik olaraq istifadə edən yerli insanlar üçün hazırlanan yazılı, audio, video və s. materiallardır. Autentik materialların dil öyrənilməsində istifadəsi dilin tələbələr tərəfindən həqiqi dilə məruz qalaraq mənimsənilməsinə gətirib çıxarır. Lakin autentik materialların dil öyrənilməsində vacib olub-olmadığı, həqiqətən yararlı olub-olmadığı və ənənəvi dərsliklərlə müqayisədə hansının daha yaxşı olduğu barədə müxtəlif fikirlər mövcuddur. Bu fikirlərdən bir qismi ənənəvi dərsliklərin dil öyrənmək üçün lazım olan bütün məlumatlarla əhatə olunduğunu, buna görə də, əlavə materiallar, həmçinin, autentik materiallara ehtiyac olmadığı üzərindədir. Bəziləri isə, əksinə, dərsliklərin artıq yararsız olduğunu və yeni dil öyrənmə metodları və vasitələrindən, əsasən də, autentik materiallardan istifadənin vacib olduğunu bildirirlər. Lakin bəzi fikirlər həm dərsliklərin, həm də autentik materialların yararlı olduqlarını, lakin heç birinin təklikdə kifayət olmadıqlarını bildirmişlər. Biz də bu fikirlə razılaşaraq əlavə edirik ki, autentik materiallar dil öyrənilməsində əvəzolunmaz vasitələrdir, lakin dərsliklərlə autentik materiallar birgə istifadə olunduqda daha yararlı olacaqdır və daha yaxşı nəticələr göstərəcəkdir.

Autentik materialların istifadəsi biz müəllimlərə və öyrənən tələbələrə nələr qazandıracaqdır sualına ümumiləşdirilmiş şəkildə aşağıdakı punktlarla cavab vermək olar:

1. Müəllim öz tələbələrinin maraqlarına uyğun olaraq internetdə istədiyi mövzuya və hətta, istədiyi dil səviyyəsinə uyğun autentik material tapa bilər;
2. Autentik materiallar tələbələrə real dünya ilə əlaqə yaratmağa, həqiqi dilə məruz qalaraq dili ən effektiv formada öyrənməyə şərait yaradır;
3. Autentik materiallar hər növ mövzuya, hər növ maraq dairəsinə, hər cür dil səviyyəsinə uyğun olduğu üçün tələbələrdə dil öyrənməyə qarşı maraq yaradır;
4. Autentik materiallar dili yeni öyrənməyə başlayan tələbələr üçün çətin görünə bilər, onları motivasiyadan sala bilər, lakin onlar autentik materiallardan istifadə etməyə öyrəşdikdə bu çətinlik belə onlar üçün əyləncəyə çevriləcəkdir;
5. Autentik materiallardan istifadə tələbələrdə həqiqi dilə məruz qalaraq dili öyrəndikləri üçün dil öyrənməyə daha çox motivasiya qazandıracaqdır;
6. Tələbələr autentik materialla dil öyrənərkən hədəf dilə həqiqətən yiyələndiklərini düşüncüləri üçün daha çox öyrənməyə motivasiya qazanır və müvəffəqiyyət hissləri daha yüksək olur;
7. Autentik materialların istifadəsi tələbələri bu dilin istifadə oduğu insanların mədəniyyəti, adət-ənənələri, həyatları barədə xəbərdar edərək öyrənməyi həyata keçirir;
8. Autentik materiallardan istifadə edərək tələbələr təkcə yeni dil öyrənmir, həmçinin, dünyada baş verən bir çox hadisələrdən xəbərdar olaraq iki funksiyalı - həm yeni məlumat öyrənmək, həm də dil öyrənmək funksiyalarını birlikdə həyata keçirir;
9. Autentik materiallar düzgün istifadə olunduqda 4 dil bacarığının – oxumanın, yazmanın, dinləmənin və danışığının, hər birinin inkişafını birlikdə həyata keçirir.

Xarici dil tədrisində istifadə olunan autentik materialların dil tədrisinin səmərəliliyində çox mühüm rolu vardır. Belə ki, dil tədrisində istifadə olunan vizual, eşitmə və yazılı autentik materiallar tələbələrin müxtəlif hiss orqanlarına təsir etməklə öyrənməni daha effektiv edərək öyrənilənləri unutmamağı, hətta daha yaxşı yadda saxlamağı təmin edir.

Xarici dil tədrisində dil ilə birlikdə mədəniyyətin də tələbələrə aşılması prosesi autentik materiallarla birlikdə həyata keçirilir və bu da onu digər materiallardan fərqləndirir. Dil öyrənilməsi və mənimsənilməsi sahəsində də bir çox alimlər və tədqiqatçılar autentik materialların istifadəsinin çox sərfəli və effektiv olduğunu vurğulayaraq bu materialların tələbələri motivasiya etməsi, auditoriyaya real həyat dialoqlarını təqdim etməsi, mədəniyyətin ötürülməsinə töhvə verməsini və həmçinin maraqlı olmalarını onların üstünlükləri olaraq qeyd edirlər. Təbii ki də, bu sahədə də mənfi fikirlərlə rastlaşdıq, məsələn, bəzi tədqiqatçılar orijinal materialların mənfi cəhətləri olaraq bunları qeyd edirlər: istifadə olunan dil tələbələrin səviyyəsindən yuxarı olduqda tələbələrin motivasiyasının aşağı düşdüyü, hazırlıq mərhələsinin çox vaxt apardığını və s. Lakin bunu deyə bilərik ki, autentik materialların müsbət cəhətləri mənfi cəhətlərinə nisbətə üstünlük təşkil edir. Ancaq bu o halda keçərlidir ki, autentik materiallar seçilərkən bəzi məqamlara diqqət yetirilsin, beləliklə, yarana biləcək çatışmazlıqların da qarşısını öncədən almaq mümkündür. Bu meyarlara isə, əsasən, seçilmiş materiallarda istifadə olunan dilin tələbələrin dil səviyyəsindən çox da yüksək olmaması və materialın tələbələr üçün maraqlı olması, onların diqqətini çəkməsi, seçilən materialın tələbələrin məqsədlərinə uyğun olması, onun daşdığı mədəni elementlərin tələbələrin mədəniyyətləri ilə nisbətən uyğun olması və onun sinifdə tətbiq oluna bilməsidir. Bunları nəzərə alaraq, yuxarıda qeyd olunan çatışmazlıqları öncədən azaltmaq mümkündür. Nəticə etibarilə, xarici dilin tədrisində autentik materiallardan istifadə bəzi mənfi cəhətləri olsa da, öyrənməni daha səmərəli edir. Əhəmiyyətli olan odur ki, müəllimlər dərstdə düzgün materialı lazımi vaxtda və düzgün şəkildə tətbiq edə bilsinlər.

Beləliklə, sonda autentik materialların yeni dil öyrənilməsində əvəzsiz rolu olduğunu və bu materialların auditoriyada düzgün istifadəsinin tələbələrdə müsbət effekt göstərəcəyini düşünürük.

İSTİFADƏ EDİLMİŞ ƏDƏBİYYATIN SİYAHISI

İngilis dilində:

1. Arnold, E. Authenticity revisited: How real is real? English for Specific Purposes, 1991.
2. Berardo, S. The use of authentic materials in the teaching of reading. The Reading Matrix, 2006.
3. Breen, M. Authenticity in the language classroom, 1985.
4. Brown, J. D. Understanding research in second language learning. Cambridge University Press, 1988.
5. Celce-Murcia and L. McIntosh. Teaching English as a second or foreign language. Cambridge University Press, 1997.
6. Conrad, L. The effects of time-compressed speech on native and EFL listening comprehension. Studies in Second Language Acquisition, 1989.
7. Cook, G. Language play, language learning. ELT Journal, 1997.
8. Cook, G. The uses of reality: A reply to Ronald Carter. ELT Journal, 1998.
9. Crystal, D. English as a global language. Cambridge University Press, 1997.
10. Cunningsworth, A. Evaluating and selecting EFL materials. London: Heinemann, 1984.
11. David Heitler. Teaching with authentic materials. Intelligent business, 2005.
12. Derwing, T. M. & M. J. Munro (2001). What speaking rates do non-native listeners prefer? Applied Linguistics, 2001.
13. Ellis, R. Understanding second language acquisition. Oxford: Oxford University Press, 1985.
14. Gebhard. Teaching English as a Foreign or Second Language. The University of Michigan Press, 2006.

15. Gilmore, A. Authentic materials and authenticity in foreign language learning. *Language Teaching*, 2007, p. 97-118.
16. Gonzalez, O. Teaching language and culture with authentic materials. Ph.D. dissertation, West Virginia University, USA, 1990.
17. Harmer, J. *How to teach English*. NY: Longman ELT, 1998.
18. Hedge, T. *Teaching and Learning in the Language Classroom*. Oxford University Press, 2003.
19. Herod, L. *Adult learning from theory to practice*. Heinle and Heinle Publishers, Heinemann, 2002.
20. Hill, B. *Using television Using authentic resources in teaching French*, 1984.
21. Howatt, A. *A history of English language teaching*. Oxford University Press, 1984.
22. Jocelyn Howard and Jae Major. *Guidelines for Designing Effective English Language Teaching Materials*. Christchurch College of Education, 2004.
23. Khaniya, T.R. *Use of authentic materials in ESL classrooms*, 2006.
24. Kilickaya, F. Authentic materials and cultural content in EFL classrooms. *The Internet TESL Journal*, 2004.
25. Mariani, L. Teacher support and teacher challenge in promoting learner autonomy. *Perspectives*, 1997.
26. Matthew Peacock. The effect of authentic materials on the motivation of EFL learners. *ELT Journal*, 1997.
27. McDonough, J. & C. Shaw. *Materials and methods in ELT*. Oxford: Blackwell, 1993.
28. McGrath Ian. *Materials evaluation and design for language teaching*, 2002.
29. McLaughlin, B. *Theories of second language learning*. London: Edward Arnold, 1987.
30. Miller, M. Improving aural comprehension skills in EFL, using authentic materials: An experiment with university students in Nigata, Japan (Unpublished master's thesis). University of Surrey, 2005.

31. Mishan, F. *Designing authenticity into language learning materials*. Bristol, UK: Intellect, 2005.
32. Morrow, K. Authentic texts in ESP. In S. Holden (Ed.), *English for specific purposes*, p. 13-15, 1977.
33. Nunan, D. *Second language teaching and learning*, 1999.
34. Nuttall, C. *Teaching reading skills in a foreign language*. Oxford University Press, 1996.
35. Otte, J. *Real language to real people: A descriptive and exploratory case study of the outcomes of aural authentic texts on the listening comprehension of adult ESL students enrolled in an advanced ESL listening course*. Dissertation Abstracts International, 2006.
36. Peacock, M. The effect of authentic materials on the motivation of EFL learners. *ELT Journal*, 1997.
37. Porter, D. & J. Roberts. Authentic listening activities. *ELT Journal*, 1981.
38. Prabhu, N. *Second language pedagogy*. Oxford University Press, 1987.
39. Richards, J. C. *Communicative Language Teaching Today*. Cambridge University press, 2006.
40. Rings, L. Authentic language and authentic conversational texts. *Foreign Language Annals*, 1986.
41. Sally Laniro. *Authentic materials*. American Institute for Research, 2007.
42. Skehan, P. *Individual differences in second-language learning*. London: Arnold, 1989.
43. Stevens, P. *Teaching English as an international language*. Pergamon Press, 1980.
44. Stevens, P. *Cultural barriers to language learning. Discourse across cultures: Strategies in world Englishes*. New York: Prentice Hall, 1987.
45. Swaffar, J. (1985). Reading authentic texts in a foreign language: A cognitive model. *The Modern Language Journal*, 1985.
46. Sweet, H. *The practical study of languages*. Oxford University Press, 1899.

47. Timmis, I. Native-speaker norms and international English: A classroom view. *ELT Journal*, 2002.
48. Tomlinson, B. *Materials development. Teaching English to speakers of other languages*. Cambridge University Press, 2001.
49. van Lier, L. *Interaction in the language curriculum: Awareness, autonomy and authenticity*. London: Longman, 1996.
50. Viola Wong. The use of authentic materials at tertiary level. *ELT Journal*, 1995.
51. W. Guariento, J. Morley. *Text and Task Authenticity in the EFL Classroom*. 2001.
52. Widya Febrina. *Authentic vs Non-Authentic Materials in Teaching English as a Foreign Language (EFL) in Indonesia: Which One Matters More?* Monash University, Australia, 2017.
53. Widdowson, H. G. *Teaching language as communication*. Oxford University Press, 1978.
54. Widdowson, H. Comment: authenticity and autonomy in ELT. *ELT Journal*, 1996.
55. Widdowson, H. G. *Defining issues in English language teaching*. Oxford University Press, 2003.
56. Willis J. & D. Willis. *Challenge and change in language teaching*. Oxford: Heinemann, 1996.
57. Thornbury, S. The unbearable lightness of EFL. *ELT Journal*, 2001.
58. Tomlinson, B. *Materials development in language teaching*. Cambridge University Press, 1998.
59. Trickey, D. Establishing criteria for naturalness in student-student interaction in EFL. *ELR Journal*, 1988.

Türk dilində:

60. Özdemir, N. Ortak eylem amaçlı metotla yabancı dil öğretiminde otantik doküman kullanımı. International periodical for the languages, literature and history of Turkish or Turkic, 2013.

Rus dilində:

61. Воронина, Г. И. Организация работы с аутентичными текстами молодёжной прессы в старших классах школ с углубленным изучением немецкого языка / Г.И. Воронина // Иностранные языки в школе, 1999.

62. Кричевская, К. С. Прагматические материалы, знакомящие учеников с культурой и средой обитания жителей страны изучаемого языка / К.С. Кричевская // Иностранные языки в школе, 1996.

63. Носонович, Е.В. Параметры аутентичного учебного текста / Е.В. Носонович, Г.П. Мильруд // Иностранные языки в школе, 1999.

İnternet saytları:

64. <https://www.dissercat.com/content/metodika-obucheniya-chteniyu-autentichnykh-tekstov-po-spetsialnosti-tehnologiya-produktov-o>

65. <https://readingmatrix.com/articles/berardo/article.pdf>

66. <https://www.usingenglish.com/teachers/articles/advantages-disadvantages-using-authentic-texts-in-class.html>

67. <https://www.calpro-online.org/documents/AuthenticMaterialsFinal.pdf>

68. https://bstudy.net/715155/pedagogika/autentichnye_materialy_effektivnoe_sredstvo_povysheniya_motivatsii_izucheniya_inostrannogo_yazyka_studentam

69. https://freeenglishlessonplans.com/tag/authentic-materials/#google_vignette